

”VAIN TAIIVAS RAJANA”

Sosiaalityöntekijöiden kohtaama parisuhdeväkivalta

Heikkilä Tiina
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityön pääaine
Yhteiskuntatieteiden laitos
Yhteiskuntatieteiden
ja kauppätieteiden
tiedekunta
Itä-Suomen yliopisto
26.8.2010

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta

Yhteiskuntatieteiden laitos

Sosiaalityö

HEIKKILÄ, TIINA: ”Vain taivas rajana” Sosiaalityöntekijöiden kohtaama parisuhdeväkivalta

Pro gradu tutkielma, 66 sivua

Ohjaajat: professori Pauli Niemelä
amanuessi Anna-Maija Pyykönen

Elokuu 2010

Avainsanat: parisuhdeväkivalta, parisuhdeväkivaltateoria, parisuhdeväkivallan luokittelu

Tämän pro gradu -tutkielman aiheena on poliisiorganisaatiossa toimivan sosiaalityöntekijän työssään kohtaama parisuhdeväkivalta. Haastattelin tutkielmaani varten kuutta sosiaalityöntekijää. Halusin yhdistää heidän kokemuksiin parisuhdeväkivallasta vallitseviin parisuhdeväkivaltateorioihin. Keskeisiä parisuhdeväkivaltateorioita tässä tutkielmassa ovat feministinen ja perhedynaaminen teoria. Sosiaalityöntekijöiden kokemukset olivat yhdistettävissä näihin teorioihin väkivalta oireena ja väkivalta vallankäyttönä -konstruktioiden kautta. Tutkielmani tutkimuskysymys oli: millä käsitteillä ja millä ajatusrakennelmilla sosiaalityöntekijän puhe parisuhdeväkivallasta on tulkittavissa?

Parisuhdeväkivaltatapauksessa sosiaalityöntekijän on tehtävä parisuhdeväkivallan luokittelua saadakseen muodostettua kokonaiskuvan tapahtuneesta väkivaltatilanteesta. Sosiaalityöntekijät korostivat parisuhdeväkivallan tilannesidonnaisuutta ja tapauskohtaisuutta. Nimesin tämän sosiaalityöntekijöiden puheessa esiintyvän määritelmän väkivalta tapauksena -konstruktioksi. Määritelmään liittyi vahvasti sosiaalityöntekijöiden tekemä arviointi valtasuhteen epätasapainosta, käytetyn väkivallan muodoista sekä väkivallan toistuvuudesta. Myös työskentely tekijän ja uhrin kanssa määräytyi sosiaalityöntekijöiden mielestä hyvin tapauskohtaisesti. Parisuhteen tai perheen menneisyyden, mahdollisen aiemman väkivaltahistorian selvittämistä pidettiin oleellisena. Etenkin väkivallan toistuvuus ja pitkäkestoisuus vaikuttivat sosiaalityöntekijän työskentelyyn. Parisuhdeväkivaltaa luokiteltiin neljään ryhmään: intiimi terrori, väkivaltainen vastustaminen, molemminpuolinen väkivalta ja tilanneväkivalta.

Tämän pro gradu -tutkielman merkittävänä tuloksena voidaan pitää väkivalta tapauksena -konstruktion jäsentymistä. Aiemmissa parisuhdeväkivaltatutkimuksissa esitettyjen väkivalta vallan käyttönä ja oireena -konstruktioiden rinnalla tämä on uusi jäsenys. Sosiaalityöntekijöiden näkemys parisuhdeväkivallasta on näin myös tulkittavissa eräänlaiseksi synteeksiksi useista parisuhdeväkivaltateorioista. Lisäksi keskeisenä johtopäätöksenä voidaan todeta, että parisuhdeväkivaltaa ei voida määritellä vain yhden teoreettisen orientaation kautta. Etenkin sosiaalityössä parisuhdeväkivalta edellyttää aina tapauskohtaista arviointia tapahtuneesta. Parisuhdeväkivaltaa tulee lähestyä kunkin tapauksen kautta. Tämä edellyttää kuitenkin, että sosiaalityöntekijät tuntevat parisuhdeväkivaltatyötä ohjaavaa teoriaa.

UNIVERSITY OF THE EASTERN FINLAND Faculty of Social Sciences and Sciences
of Commerce

Institution of Social Sciences

Social work

HEIKKILÄ, TIINA: "Only sky as a border" The Domestic Violence met by Social
workers

Pro gradu thesis treatise, 66 pages

Controllers: Professor Pauli Niemelä

Assistant Anna-Maija Pyykönen

August 2010

Keywords: domestic violence, theories of domestic violence, classification of the
domestic violence

The subject of this pro gradu thesis is a domestic violence met by the social worker of the police organization. I interviewed six social workers of the police organization for my treatise. I wanted to connect their experiences to the theories of domestic violence. The central theories of domestic violence were feministic and family dynamic theory. It was possible to connect violence met by the social workers to these theories through two constructions; violence as a symptom and violence as the use of power constructions. The study question of my treatise was what kind of thinking structure and which concepts can be used to interpret the social worker's description on the domestic violence?

In case of domestic violence the social worker must do a classification to be able to form a general view of the violence situation which has taken place. The social workers emphasized that the domestic violence is always situational and it varies case by case. This was named domestic violence as a case construction. In this construction social workers made evaluation about domestic violence. The imbalance of the power, the forms of the used violence and the recurrence of the violence were strongly connected to this construction. According to the social workers, the working with the violent person and victim of the domestic violence varies case by case. Clarifying couple's violence history was considered as essential. Especially the recurrence and long duration of the violence affect the social worker's work. Domestic violence was classified into four following groups: intimate terror, violent resistance, mutual violent control and situational couple violence.

The violence as a case construction can be kept as a significant result of this pro gradu thesis. In earlier studies of domestic violence two constructions have already been presented, but this is a new construction of domestic violence. Therefore, the social workers' construction of the domestic violence can also be interpreted as a kind of synthesis of several domestic violence theories. Furthermore, one can state as a central conclusion that the domestic violence cannot be defined only by one theoretical orientation. Especially in the social work the domestic violence always requires case-specific evaluation of what has happened. The domestic violence has to be approached case by case. However, this requires that the social workers are familiar with the theory foundation which directs the work with domestic violence.

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	4
1.1	Tutkimuksen taustaa	4
1.2	Tutkimusongelma ja tutkimuskysymys	5
2	PARISUHDEVÄKIVALTA KOSKEVA TUTKIMUS	8
2.1	Parisuhdeväkivaltatutkimuksen taustaa	8
2.2	Parisuhdeväkivaltatutkimus sosiaalityössä	9
3	PARISUHDEVÄKIVALTA ILMIÖNÄ	11
3.1	Valta, väkivalta ja parisuhde	11
3.2	Sukupuolen merkitys parisuhdeväkivallassa	13
3.3	Teoreettinen viitekehys parisuhdeväkivaltaan	15
3.4	Parisuhdeväkivallan muotoutuminen	17
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	20
4.1	Tutkimustehtävän muotoutuminen	20
4.2	Tutkimusmenetelmät	21
4.3	Haastateltavien valinta ja aineiston keruu	26
4.4	Aineiston analyysi	28
4.5	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	32
5	SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN KÄSITYKSIÄ JA AJATUSRAKENNELMIA PARISUHDEVÄKIVALLASTA	36
5.1	Parisuhdeväkivallan tekijänä ja uhrina	36
5.1.1	Uhrin sukupuoli ja parisuhdeväkivalta	36
5.1.2	Tekijän sukupuoli ja parisuhdeväkivalta	39
5.1.3	Tekijän ja uhrin aseman erottaminen toisistaan	41
5.2	Väkivalta vallan käyttönä	44
5.3	Väkivalta oireena	46
5.4	Väkivalta tapauksena	47
6	TULOSTEN YHTEENVETO, JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	54
6.1	Tulosten yhteenveto ja johtopäätökset	54
6.2	Pohdinta	61
	LÄHTEET	64

LIITTEET

Liite 1 Teemahaastattelurunko

Liite 2 Tutkimuslupa haastateltavalle

Liite 3 Esimerkki analyysivaiheista

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen taustaa

Tämän pro gradu -tutkielman aiheena on poliisiorganisaatiossa toimivan sosiaalityöntekijän työssään kohtaama parisuhdeväkivalta. Poliisiorganisaatiossa työskennellessään sosiaalityöntekijä on työnsä luonteen vuoksi usein ensimmäinen intervention tekijä parisuhdeväkivaltaan, yhdessä poliisin kanssa, vieläpä hyvin pian väkivallan teon jälkeen. Sosiaalityöntekijän työnkuvaan kuuluu selvittää, mitä on tapahtunut ja mistä on kyse. Näin ollen sosiaalityöntekijä on ensimmäisenä avaamassa keskustelua asiakkaan parisuhdeväkivaltakokemuksesta. Samalla hän on ohjaamassa asiakasta myös muihin palveluihin. Sosiaalityöntekijän kohtaamaan parisuhdeväkivaltaan muodostuu oma, aivan erityinen näkökulma. Tutkimuksellisesti onkin mielenkiintoista tarkastella, miten parisuhdeväkivaltaa ilmiönä jäsennetään ja selitetään poliisiorganisaatiossa tehtävän sosiaalityön näkökulmasta tarkasteltuna.

Keskustelun aiheena parisuhdeväkivalta on arkaluonteinen niin uhrille kuin tekijällekin, mutta myös ammattilaiselle. Niin julkisuudessa käytävään kuin myös tutkimukselliseen parisuhdeväkivaltakeskusteluun liittyy paljon tunteita, puolustelua ja vastaargumentointia. Väkivalta on moniulotteinen ilmiö, jota on vaikea yksiselitteisesti määrittellä tai käsitteellistää. Väkivallan määrittelyn taustalla on paljon kulttuurisia ja yhteiskunnallisia asenteita sekä merkityssuhteita, jotka ovat muotoutuneet historian saatossa. Se, mitä pidetään väkivaltana, riippuukin aina ajasta, paikasta ja tarkastelutavasta. Kun väkivalta ilmenee ihmisen yksityiselämässä, tutun läheisen ihmisen toimesta, väkivallasta muotoutuu seurauksiltaan erityisen haavoittavaa ja tuhoisaa. Ihmisen yksityisyydessä tapahtuva väkivalta, parisuhdeväkivalta on tärkeä tutkimuskohde etenkin sosiaalityön näkökulmasta. Sosiaalityössä parisuhdeväkivallan vaikutusten laajuus on konkreettisesti nähtävillä ihmisten välisissä suhteissa.

Parisuhdeväkivaltakeskustelua tuntuu edelleen voimakkaasti ohjaavan perinteinen ja pitkään vallalla ollut perhedynaaminen näkökulma parisuhdeväkivaltaan. Parisuhdeväkivalta nähdään tietyssä (perhe)systemissä ilmenevänä ongelmana, johon systeemin jäsenet ovat olleet yhtäläillä, kukin omalta osaltaan vaikuttamassa. Parisuhdeväkivalta nähdään usein oireena jostain muusta perustavammanlaatuisesta perheongelmasta kuten

esimerkiksi perheenjäsenten välisestä vuorovaikutusongelmasta. (Keskinen 2005, 237–239; Ajo ym. 2005, 14; Hintikka 1999, 224–225.) Viimeisen vuosikymmenen aikana feministinen teorianmuodostus on noussut kritisoimaan perinteistä, perhedynamiasta näkökulmaa parisuhdeväkivaltaan. Nyqvistin (2001, 20–21) mukaan uhrista voittulla helposti osasyylinen tapahtuneeseen väkivaltaan. Vaarana on myös väkivaltaongelman neutralisoituminen (pari)suhdeongelman taakse. Feministisen teorianmuodostuksen myötä julkisessa keskustelussa parisuhdeväkivalta nähdään laajana yhteiskunnallisena ongelmana, jolloin korostuu väkivaltailmiön taustalla olevat yhteiskunnalliset rakenteet, miehen ja naisen eriarvoisuuteen liittyvät perinteet, tavat ja uskomukset. Parisuhdeväkivalta nähdään vuorovaikutusongelmien sijasta väkivaltaongelmana, rikoksena, josta tekijä tulee saada vastuuseen (Lindqvist 2009, 226; Ajo ym. 2005, 16; Nyqvist 2001, 20).

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, mistä parisuhdeväkivallassa on kyse poliisiorganisaatiossa työskentelevän sosiaalityöntekijän silmin katsottuna. Pyrin tarkastelemaan sosiaalityöntekijän kokemusmaailmaa suhteessa vallitsevaan parisuhdeväkivaltateoreettiseen viitekehykseen. Näkemykseni mukaan, viimekädessä sosiaalityöntekijän suhtautumista parisuhdeväkivaltaa kohtaan sekä toimintaa parisuhdeväkivaltatilanteissa ohjaa jokin tietty ajattelutapa, mikä on yhdistettävissä myös teoreettiseen jäsenyykseen. Tämä ajattelutapa voi olla sosiaalityöntekijän tiedostamaton tai tietoinen valinta, mutta joka tapauksessa työskentelyn kannalta merkityksellinen. Mielestäni parisuhdeväkivallan taustalla vallitsevan teoriaperustan merkityksen ymmärtäminen selkiyttää julkista parisuhdeväkivaltakeskustelua sekä yleensä parisuhdeväkivaltaa ilmiönä.

1.2 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymys

Erityisenä mielenkiinnon kohteena tutkimuksessani on, miten sosiaalityöntekijä jäsentää puheessaan parisuhdeväkivaltailmiötä ja sen taustalla vaikuttavia tekijöitä. Puheellaan sosiaalityöntekijä ottaa mahdollisesti kantaa parisuhdeväkivallan jäsentymiseen sukupuolten tasa-arvoon perustuvana oireena parisuhteen ongelmista tai sukupuolistuneena vallankäytön ongelmana. Tarkastelen myös tekijän ja uhrin aseman muotoutumista sosiaalityöntekijän puheessa. Ei siis ole yhdentekevää miten ja millaisin käsittein sosiaalityöntekijä parisuhdeväkivallasta puhuu, sillä samalla puhe kertoo aina jotain yleisestä, yhteiskunnallisesta ja kulttuurisesta väkivaltadiskurssista. Tutkimuskysymykseni on:

- Millä käsitteillä ja millä ajatusrakennelmilla sosiaalityöntekijän puhe parisuhdeväkivallasta on tulkittavissa?

Aiemmat, parisuhdeväkivaltaa koskevat tutkimukset perustuvat usein hyvin monimuotoiseen teoreettiseen jäsennykseen, mikä johtaa parisuhdeväkivaltailmiön selitysmallien laajaan kirjoon. Väkivaltaa parisuhteessa voidaan tarkastella monien erilaisten selitysmallien kautta, mutta yhtä ainoaa, oikeaa ja kaiken kattavaa selitysmallia ei ole vielä löydetty. Näiden selitysmallien moniulotteisuus tekee tämän vaikeasti lähestyttävän ja moniselitteisen väkivaltailmiön näkyväksi, koska eri teorioiden kautta parisuhdeväkivaltailmiötä voidaan tarkastella monipuolisesti. Aikaisemman parisuhdeväkivaltatutkimuksen ongelmana on mielestäni kuitenkin ollut tutkimuksista saadun tiedon yhdistäminen teoreettiseen viitekehykseen. Vaarana on, että tutkittu tieto voi jäädä kytkemättä teoriaperustaan, jolloin myös parisuhdeväkivaltailmiön jäsentymisen kokonaisuudessaan voi jäädä puutteelliseksi. Ojurin (2004, 24) mukaan parisuhdeväkivaltatutkimusta ja käytännön väkivaltatyötä ovat ohjanneet lukuisat erilaiset orientaatiot, joten tulevaisuudessa on selkeästi tarvetta viedä kehitystä yhä enemmän teoreettisten lähestymistapojen ja kliinisten mallien integraation suuntaan. Näin voidaan paremmin tavoittaa parisuhdeväkivaltailmiön laajuus, mikä palvelee Ojurin mukaan myös käytännön väkivaltatyön kehittämistarpeita.

Parisuhdeväkivaltaa tarkastellaan kirjallisuudessa ja julkisessa keskustelussa usein kahdella tavalla. Yhtäältä parisuhdeväkivalta nähdään episodimaisina väkivallan tekoina, johon myös kiistely sukupuolen merkityksestä tai tilastollinen ”numeroiden sota” usein perustuu. Toisaalta parisuhdeväkivaltaa lähestytään yksittäisiä tekoja laajempaan kokonaisuuteen, joka rakentuu prosessinomaisesti ja jolla on oma väkivallan dynamiikkansa. Pidänkin tärkeänä tavoitteena nähdä parisuhdeväkivalta yksittäisiä, episodimaisia väkivallanteojoja laajempaan ilmiönä, jolloin parisuhdeväkivallan taustalla oleva teoriaperusta on selkeämmin löydettävissä.

Sosiaalityössä tehtävän väkivaltatyön kannalta on ensiarvoisen tärkeää kyetä tunnistamaan ilmiön monimuotoisia selitysmalleja ja niiden taustalla vallitsevia teorioita. Näkemykseni mukaan, parisuhdeväkivaltatutkimuksen tulee korostaa tulevaisuudessa yhä enemmän teoreettisen jäsennyksen merkitystä, jolloin parisuhdeväkivalta kokonaisuudessaan ilmiönä jäsentyy selkeämmin. Kilpailuhenkinen kiistely sukupuolten merkityk-

sestä tai tilastollinen ”numeroiden sota” parisuhdeväkivaltakeskustelussa tulee toivottavasti vähenemään, kun keskustelu jäsentyy nykyistä paremmin teoreettiselle tasolle. Tästä syystä pyrin yhdistämään analyysivaiheessa aineistosta esiin nousevia tuloksia jo olemassa olevaan teoriaperustaan ja mahdollisesti löytämään myös uusia käsitejärjestelmiä tai kenties jopa uutta teoreettista jäsenystä.

2 PARISUHDEVÄKIVALTAAN KOSKEVA TUTKIMUS

2.1 Parisuhdeväkivaltatutkimuksen taustaa

Keskeistä aiemmalle parisuhdeväkivaltatutkimukselle on ollut kiistely parisuhdeväkivallan luonteen sukupuolistuneisuudesta tai symmetrisyydestä. Toisin sanoen, kiistelyn taustalla on kädenvääntöä sukupuolten roolista vallan käytössä. Aikaisempi tutkimus on painottunut erityisesti uhrin, usein naisen kokemuksiin ja kertomuksiin parisuhdeväkivallasta (Husso 2003; Ojuri 2004). Lisäksi parisuhdeväkivaltatutkimusta on tehty miehen käyttämän parisuhdeväkivallan ja siihen tehtävien interventioiden näkökulmasta (Holma & Wahlström 2005; Nyqvist 2001). Myös naisen tekemään väkivaltaan on aivan viime vuosina kiinnitetty yhä enemmän huomiota (Flinck 2006; Törrönen 2009). Tärkeä tutkimuksellinen näkökulma parisuhdeväkivaltaan on avautunut väkivaltaammattilaisten puheenvuoroissa työssään kohtaamastaan parisuhdeväkivallasta. Keskinen (2005) on tutkinut perheammattilaisten väkivaltatyötä perheneuvoloissa ja yksityisissä perheterapiayksiköissä. Lindqvist (2009) on väitöskirjassaan taas tutkinut parisuhdeväkivaltatyötä maaseudun sosiaalityön näkökulmasta. Parisuhdeväkivaltakeskusteluun onkin vaikuttanut aina, mistä näkökulmasta ja kenen äänellä parisuhdeväkivaltatutkimusta on tehty.

Säävälä ym. (2006, 22–25) toteavat selkeän ristiriidan väkivaltatyössä, poliisin, oikeuslaitosten uhritutkimuksissa saatujen tietojen sekä konfliktin ratkaisua kartoittavan CTS (Conflict Tactics Scale) kyselyihin perustuvien tutkimustulosten välillä. Kansainvälisessä käytössä, CTS kyselyjen kautta on saatu tuloksia, joiden mukaan nainen on parisuhhteessa yhtä väkivaltainen tai jopa väkivaltaisempi kuin mies. CTS kyselyjä on kuitenkin kritisoitu voimakkaasti siitä, että merkittävä osa parisuhdeväkivallan muodoista jää kokonaan huomiotta. Esimerkiksi seksuaalisen ja eron jälkeiset väkivallan muodot sekä väkivallan seurauksena syntyneet vammat eivät tule kyselyissä esille. CTS kyselyjen kautta saadaan tietoja lievemmistä väkivallan muodoista, joissa on havaittavissa selkeää sukupuolten symmetriä. Uhritutkimuksen kautta taas korostuu seurauksiltaan vakavampia väkivallan muotoja, joissa sukupuolten väliset erot korostuvat selvästi, miehen ollessa useimmiten väkivallan tekijänä ja naisen uhrina. (ks. myös Johnson 1998, 26–28.)

Niin määrälliselle kuin laadullisellekin tutkimukselle on hyvin tyypillistä, että samaa ilmiötä voidaan tutkia eri tavoin kysyen. Etenkin tilastollisia prosenttiosuuksia tuottavat tutkimustulokset ovat tällöin hyvin herkkiä kysymyksenasetteluille. Oleellista parisuhdeväkivallan tilastollisessa tarkastelussa onkin sukupuolen välisen kiistelyn sijaan, ilmiön sukupuolistuneet mittasuhteet ja väkivaltaongelman vakavat seuraukset uhrille. Säävälä ym. (2006, 22) mukaan vuosina 1997–2000 poliisin tietoon tulleista parisuhdeväkivaltatapauksista 89 % oli miesten tekemiä ja naisiin kohdistuvia. Husson (2003, 16) mukaan naisiin kohdistuneista henkirikoksista noin puolet ja törkeistä pahoinpitelyistä 40 % on puolison tekemiä. Lisäksi parisuhdeväkivallan seurauksena myös kuolee keskimäärin 27 naista vuodessa (Heiskanen & Piispa 1998, 5). Tämä ei kuitenkaan poissulje sitä tosiasiaa, että nainenkin voi käyttäytyä väkivaltaisesti miestä kohtaan. Nainen kykenee väkivaltaan yhtäläillä kuten mieskin, vaikka seurauksiltaan naisen käyttämä vakava väkivalta on yleensä lievempää kuin miehen käyttämä parisuhdeväkivaltaa. Säävälä ym. (2006, 29) korostavat, että naisten osuus kaikista väkivaltarikosten tekijöistä on vain noin 15 %.

2.2 Parisuhdeväkivaltatutkimus sosiaalityössä

Aiemmissa parisuhdeväkivaltatutkimuksissa on tullut esille väkivaltatyön ammattikäytäntöjä koskevaa kritiikkiä. Sosiaalityötä kuten muutakin parisuhdeväkivaltatyötä on usein kritisoitu keinottomuudesta kohdata parisuhdeväkivaltaa, puuttua sen ilmenemismuotoihin ja vastata parisuhdeväkivallan osapuolten avuntarpeeseen. Kohtaamattomuus näkyy naisten kokemusten mukaan ymmärtämättöminä kommentteina, syyllistävinä asenteina, torjuvina ja sivuuttavina viesteinä, jotka mitätöivät ja vähättelevät väkivallan uhrien kokemuksia. (Keskinen 2005, 18–19; Husso 2003, 254.)

Nyqvistin (2001, 134–142) haastattelemat parisuhdeväkivaltaa käyttävät miehet tuovat puheissaan esille kokemaansa epäluottamusta ja puolueellisuutta ammattilaisten, erityisesti perheammattilaisten ja lastensuojeluviranomaisten osalta. Törrösen (2009, 101) mukaan väkivaltaa käyttäneet naiset kokevat apua hakiessaan ammattilaisten reagoimattomuutta. Naisten puheisiin omasta väkivallasta ei uskota, vaan se sysätään pois keskustelusta. Ojurin (2004, 157) väitöskirjatutkimuksen mukaan palvelujärjestelmämme kanalta parisuhdeväkivallan uhrit ovat hankalia, sillä palvelujärjestelmässämme ei ole olemassa vakiintuneita toimintamalleja tai yhteistyökäytäntöjä. Parisuhdeväkivallan ko-

keminen ja koko ilmiön ongelmallisuus lankeaa usealle palvelujärjestelmän sektorille, kuulumatta kuitenkaan minkään auttajatahon pääasialliseksi tehtäväksi.

Viime vuosina tutkimuksellinen huomio on kiinnittynyt väkivaltatyön ammattilaisten käsityksiin parisuhdeväkivallasta. Tutkimuksia on tehty esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden ja perhetyön ammattilaisten puheesta työssään kohtaamastaan parisuhdeväkivallasta (ks. esim. Lindqvist 2009; Keskinen 2005). Suvi Keskinen (2005, 155–156) tutki väitöskirjassaan perheammattilaisten puhekäytäntöjä parisuhdeväkivallasta perheneuvoiloissa ja yksityisissä perheterapiayksiköissä. Hän jäsensi perheammattilaisten puheista kaksi keskeistä väkivaltadiskurssia; *perheväkivalta* ja *naisiin kohdistuva väkivalta* -diskurssit. (Keskinen 2005, 237–239.)

Raija Lindqvist (2009, 226) tutki väitöskirjassaan maaseudun sosiaalityöntekijöiden kokemuksia parisuhdeväkivallasta. Lindqvist erotti sosiaalityöntekijöiden puheesta myös perheväkivalta ja naisiin kohdistuva väkivalta -diskurssit aivan kuten Keskinen edellä. Molemmissa tutkimuksissa diskurssit vaihtelivat ammattilaisten puheissa. Perheväkivaltadiskurssi nousi puheissa esille kun parisuhdeväkivalta nähtiin perhesuhteisiin liittyvänä ongelmana, ilman sukupuolen tai vallan kytköksiä. Naisiin kohdistuvassa väkivaltadiskurssissa ammattilaiset määrittivät parisuhdeväkivallan vallankäytöksi, joka perustuu sukupuolten väliseen kulttuuriseen ja sosiaaliseen epätasa-arvoon. Keskeistä näille ammattilaisten puheissa rakentuneille diskursseille ja niiden vaikutuksille käytännön väkivaltatyöhön on parisuhdeväkivaltaongelman näkeminen joko oireena parisuhteen tai perheen muista ongelmista tai selkeästi sukupuolistuneena vallankäytön ongelmana. (Keskinen 2005, 237–238).

3 PARISUHDEVÄKIVALTA ILMIÖNÄ

3.1 Valta, väkivalta ja parisuhde

Foucault'n (2000, 41) määritelmän mukaan valta ei ole pysyvä, staattinen tila vaan taktista, strategista toimintaa. Vallan käsitelmäärittelyn yhteydessä on hyvä puhua vallan käytön toiminnallisuudesta enemmän kuin vallan omistamisesta, vallan pysyvistä rakenteista. Valta on suhteellista ja muuttuvaa, josta muodostuu valtasuhteiden verkko. Foucault'n mukaan valtaverkostot tuottavat sosiaalista, kulttuurista ja subjektiivista todellisuutta. Vallan tuottavuudella, proaktiivisuudella tarkoitetaan sitä, että valta on jatkuvasti ja kaikkialla ihmisten kohtaamisissa läsnä. Lindqvistin (2009, 35) tulkinnan mukaan Foucault'n valtakäsitys näkee vallan monimutkaisena, monikerroksisena, hienovaraisena, äänettömänä, näkymättömänä ja kaikkialla, mutta kuitenkin ikään kuin ei missään läsnä olevana.

Keskinen (2005, 45–46) korostaa, että Foucault'n valtakäsitykseen liittyy myös vallan kiinnittymisen mahdollisuus, vallan lukkiutuminen tiettyihin paikkoihin ja suhteisiin. Vallan liikkuvuudesta ja verkostomaisuudesta huolimatta, valtasuhteet voivat lukkiutessaan jakaantua myös epäsymmetrisesti, jolloin valtasuhteissa ei yrityksistä huolimatta tapahdu voimasuhteiden kääntymistä. Keskinen mukaan tämä kuvaa hyvin tilannetta esimerkiksi parisuhdeväkivallassa, jolloin voimasuhteet ovat lukkiutuneet ja asettuneet jatkuvaan epätasapainoon. Näin voimasuhteiden liikkuvuus ja vaihtelu eivät toteudu.

Väkivaltaa määriteltäessä Hearn (1998, 15) näkee väkivallan käytön sekä materiaalisena että diskursiivisena. Väkivalta on samanaikaisesti vallan käytön myötä syntyviä, ruumiillisten muutosten kuten fyysisen pahoinpitelyn kokemista, mutta myös julkisessa keskustelussa tapahtuvia, väkivallan määrittelyyn liittyviä muutoksia. Väkivallasta puhutaan samanaikaisesti hyvin eri tavoin, sekä väkivaltaa tuomiten että väkivaltaa ylläpitäen ja hyväksyen. Hearn toteaaakin, että ”väkivalta on samanaikaisesti tuskallista, tuskaa täynnä, tekstuaalista ja tekstiä täynnä”. Näin ollen väkivalta ei ole vain tuskaa tuottavia väkivallan tekoja vaan myös monin eri tavoin ja eri foorumeilla käytävää, väkivaltaa määrittelevää keskustelua.

Merkittävänä tekijänä väkivallan määrittelyssä ja siihen puuttumisessa voidaan pitää myös historiallisten konstruktioiden vaikutuksia. Valtio, lainsäädäntö ja muut instituuti-

ot ovat olleet historian saatossa vaikuttamassa parisuhdeväkivaltailmiön jäsentymiseen. Suomessa on esimerkiksi tunnetusti varsin myöhään lähdetty laatimaan lainsäädännön muutoksia parisuhdeväkivaltaan puuttumiseksi. Husson (2003, 17) mukaan Suomen ja Ruotsin lainsäädännön kehityksessä on ollut suuria eroavaisuuksia, mitä tulee parisuhdeväkivaltaan puuttumiseen. Esimerkiksi raiskaus avioliitossa on määritelty rikokseksi Ruotsissa 1962, kun se Suomessa kriminalisoitiin vasta 1994. Laki lähestymiskiellosta otettiin käyttöön Suomessa 1999, kun vastaava laki oli astunut voimaan Ruotsissa jo 1988. Notkon (2000, 8) mukaan nimet ja määrittelyt kuten parisuhdeväkivallan määrittely rikokseksi, eivät ole pelkästään arvovapaita nimeämisiä vaan ne vaikuttava ihmisten elämään myös laajemmin. Määrittelyt ohjaavat käytännön toimia ja politiikkaa, mutta samalla niihin liittyy myös mielikuvia ja asenteita, mitä pidetään yhteiskunnassamme sallittavana tai tuomittavana tekona.

Väkivallan määrittelyn yhteydessä on tärkeää tehdä eroa väkivallan ja aggressiivisen käyttäytymisen välille. Aggressiolla tarkoitetaan toisen ihmisen tahallista vahingoittamista tai sen yrittämistä fyysisesti tai psyykkisesti. Aggressio on myös tunnetila, joka on lähellä väkivallan käsitettä fyysisen aggression -käsitteen muodossa. Väkivallan määrittelyssä kiinnitetään huomiota teon seuraukseen kun taas fyysinen aggressio painottaa tekotapaa. Väkiältä on yleensä ”toisen henkilön ruumiillista vahingoittamista tai hänen pakottamista johonkin toimintaan vastoin hänen tahtoaan”. (Säävälä 2001, 44.) Jokinen (2000, 14) määrittelee väkivaltaa myös laajemmin: ”väkivallan tunnusmerkit täyttävät kaikki toiseen ihmiseen tai ihmisryhmään kohdistuva alistava ja pakottava toiminta, jonka ei tarvitse olla fyysistä, eikä suoraa tai avointa. Väkivallan tavoite on toisen ihmisen tai ihmisryhmän hallitseminen, kontrollointi ja hyväksikäyttö.” Väkiältä ei siis ole tunteiden ilmaisua vaan voimankäyttöön perustuvaa vallankäyttöä. Väkiältäan kuuluu oleellisena osana pelon ilmapiirin luominen, jota pidetään tietoisesti yllä väkivallan eri muodoilla kuten uhkailulla ja kontrollilla.

Ronkaisen ja Näreen (2008, 30–32) mukaan parisuhdeväkivaltaa lähestytään usein kahden dikotomian kautta; fyysisen ja henkisen. Samalla väkivaltaa määritellään julkisessa ja yksityisyydessä tapahtuvaksi. Yhteistä näille määrittelyille on niiden ymmärtäminen selvärajaisina tekoina ja tapahtumina, jotka ovat myös oikeustieteen näkökulmasta verrattavissa tiettyihin tekokategorioihin. Näin yksiuotteinen ajattelu vie huomion parisuhdeväkivaltailmiöltä ja sen eri muotojen laajuudelta, keskittyen tarkastelemaan teki-

jän ja uhrin välistä suhdetta ja yksittäistä väkivallantekoa siinä. Ronkainen ja Näre korostavatkin, ettei väkivallan ydin ole tapahtuman kuuluminen väkivallaksi määritettyjen tekojen kategoriaan vaan loukkaamisen seuraukset loukatulle. Tämä näkemys on merkittävä tarkasteltaessa erityisesti parisuhdeväkivaltaa intiiminä väkivallan muotona.

Parisuhdeväkivallan yläkäsitteenä voidaan pitää perheväkivallan käsitettä. Perheväkivallan käsitettä käytetään Antikaisen (1999, 194) mukaan kuvaamaan yleisesti perheessä ja parisuhteessa käytettävää väkivaltaa. Käsite pitää sisällään kaikki osapuolet, joita väkivaltailmiö koskettaa. Perheväkivalta ei ole vain miehen naista kohtaan tekemää väkivaltaa vaan se huomioi myös lapset, jotka ovat usein todistamassa väkivallan tekoja. Hearn (1998, 28–29) taas kritisoi perheväkivalta käsitteen käyttöä, sillä käsite näkee helposti koko perheen osasyllisenä väkivaltaan. Huomio painottuu parisuhteen tai perheen vuorovaikutusongelmiin, jotka voivat johtaa väkivallan tekoihin. Perheväkivallan käsite voi myös kääntää huomion pois tekijän, usein miehen, vastuusta tekemästään väkivallasta.

3.2 Sukupuolen merkitys parisuhdeväkivallassa

Väkivaltatutkimuksen piirissä puhututtaa, millainen merkitys ja miten tärkeä painoarvo sukupuolelle annetaan väkivaltatutkimuksen parissa. Sukupuolten välisiä valtasuhteiden eroja korostava, sukupuolistunut näkökulma on ehkä tämän ajan vallitsevin näkökulma parisuhdeväkivaltaan. Ronkainen ja Näre (2008, 21) korostavat ettei sukupuolta tule ymmärtää pelkästään miehen ja naisen biologisilla eroilla. Myöskään yhtä sukupuolta ei pidetä lähtökohtaisesti toista sukupuolta väkivaltaisempana. Sukupuolistuneen väkivaltakäsitteen käytöllä halutaan laajentaa väkivallan määrittelyä myös institutionaalsiin toimintatapoihin ja yhteiskuntajärjestelmiin. Kyse on siitä, miten nämä toimintatavat jäsentävät väkivaltaa sukupuoleen liittäen ja miten sukupuolistuneet toimintatavat ovat historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutuneet. Yhteiskuntamme toimintatavoissa voi olla historian saatossa muotoutuneita sukupuolistuneita käytäntöjä, jotka luovat rakenteellista väkivaltaa. Sukupuolistunut väkivalta voi koko laajuudessaan olla kulttuurista, rakenteellista tai yksilötasolla ilmenevää, jossa sukupuoli ja seksuaalisuus ovat osa väkivallan rakennetta.

Sukupuolistuneisuuden vastakohtana nähdään symmetrisyys. Symmetrisyyden näkökulmasta myös nainen pystyy tekemään väkivaltaisia tekoja aivan kuten mieskin. (Sää-

välä ym. 2006, 22.) Näin ollen väkivaltaa ei voida määritellä vain miehille tyypillisenä ilmiönä. Symmetrinen lähestymistapa parisuhdeväkivaltaan ei näe tarpeellisenä erotella syyllisiä tai uhreja väkivaltaan, sillä taustalla on parisuhteen osapuolten yhteisiä ongelmia esimerkiksi vuorovaikutuksessa (Nyqvist, 2001, 20). Flinck (2006, 93) havaitsi väitöskirjatutkimuksessaan miehen ja naisen väkivaltaiseen käyttäytymiseen liittyviä sukupuolesta riippumattomia symmetrisiä tekijöitä. Miehille ja naisille on Flinckin mukaan yhteneväistä esimerkiksi oman väkivaltansa tunnistamisen vaikeus, sen vähättely ja kieltäminen.

Vaikka itse väkivallanteosta vastuun kantaa yksistään väkivallan tekijä, symmetrisyys tarkastelee väkivaltailmiötä sukupuolineutraalista asetelmasta suhteesta tekijään, uhriin ja syyllisyyteen. Käsitteen taustalla vaikuttaa perhedynaaminen teoriaperusta, joka korostaa perheen tai parisuhteen laajempia, sisäisiä ongelmia kuten vuorovaikutusongelmia, väkivaltaiseen käyttäytymiseen johtavina tekijöinä. (Nyqvist 2001, 20.) Symmetrisyys merkitsee eri osapuolten yhteistä vastuuta parisuhteen ongelmista. Niinpä syyllisen tai uhrin nimeäminen ei ole oleellista. Väkivaltaongelman hoidossa merkityksellistä on koko perheen tai parisuhteen hoitaminen yhdessä. (Peltoniemi 1984, 94.)

Parisuhdeväkivaltailmiön tarkastelussa huomio on kiinnittynyt näiden kahden näkökulman, sukupuolistuneen ja symmetrisen tarkastelutavan vaikutuksiin parisuhdeväkivaltailmiön ymmärtämisessä sekä väkivaltatyön käytännöissä. Parisuhdeväkivaltailmiön määrittelyssä joko sukupuolistuneen tai symmetrisen näkökulman valossa, on kuitenkin muistettava väkivaltatutkimuksen tuntemattomat katvealueet. Tutkimuksen haaste on esimerkiksi kartoittaa, millaista naisen käyttämä väkivalta parisuhteessa on laadultaan. Lisäksi on huomioitavaa, että miehen väkivallasta tehty tutkimus nojaa usein naisen kertomalle, miehen oman äänen jäädessä vähäiseksi. Naisen kertomaa sävyttää usein uhrin asemasta tarkasteltava väkivaltailmiö. Tällöin on vaarana miehen sukupuolen yksipuolinen demonisointi, jolloin miehen luonnollinen maskuliinisuus ja seksuaalisuus yhdistetään väkivaltaiseen käyttäytymiseen. (Flinck 2006, 12.)

Aihetta koskevasta kirjallisuudesta nousee siis voimakkaasti ja toistuvasti esille pyrkimys miesten ja naisten välisten sukupuolierojen arviointiin parisuhdeväkivaltailmiön tarkastelussa. Nyqvist (2001, 150, 120–121) toteaa väitöskirjatutkimuksessaan, että mies ja nainen sekä näkevät että kokevat parisuhdeväkivallan eri tavoin. Väkivaltaon-

gelma kokonaisuudessaan jäsentyy parisuhteen osapuolille sukupuolen mukaan. Naisten väkivaltaa pidetään usein reaktiivisena väkivaltana, lähinnä vihan tunteen ja turhautumisen kautta syntyvänä itsekontrollin menettämisenä, reaktion miehen käyttämään väkivaltaan. Naisen viha näyttäytyy myös tukahdutettuna vihana, jolloin naisen aggressio näyttäytyy esimerkiksi miehen kontrollin uhmaamisena. Aivan viime vuosina on alettu puhua myös naisen väkivallan eri muodoista ja naisen väkivallasta on myös saatu jonkin verran uutta tietoa. Silti, naisten väkivaltaisuus on yhä vähän tutkittu aihealue. (Törrönen 2009, 11.)

Säävälä ym. (2006, 24) korostavat miehen käyttämän väkivallan seurauksien vakavuutta. Naiset ja miehet harjoittavat lievän väkivallan muotoja yhtälailla, mutta miehen käyttämän vakavan väkivallan seuraukset voivat olla erittäin tuhoisia, jopa naisen henkeä vaarantavia. Tämän vuoksi miehen väkivaltaisuus on erityislaatuista suhteessa naisen tekemään väkivaltaan. Holma ym. (2005, 32) toteavat miehen käyttämän fyysisen väkivallan asettavan naisen pelkääjän asemaan. Naisen käyttämät väkivallan muodot eivät synnytä vastaavanlaista pelon ilmapiiriä, mitä miehen käyttämät fyysiseen voimaan perustuvat väkivallan muodot synnyttävät. Väkivallan eroista kertoo myös se, että 25–30 naista kuolee Suomessa vuosittain miehen käyttämän väkivallan seurauksena (Husso 2003, 16).

3.3 Teoreettinen viitekehys parisuhdeväkivaltaan

Parisuhdeväkivaltaa ohjaavat teoreettiset tarkastelutavat ovat aivan kuten tarkasteltava ilmiökin, hyvin moniulotteinen ja kokonaiskuvaltaan vaikeasti hahmoteltavissa. Väkivaltaiselle käyttäytymiselle on haettu syitä hyvin erilaisista lähtökohdista. Väkivaltateorioiden jäsentämiseen on löydettävissä useita kategorioita. Selkeimmin teoreettinen viitekehys jäsentyy, kun perheväkivaltaa koskevia teoreettisia lähestymistapoja jaotellaan kolmeen laajaan kategoriaan: *intraindividualistisiin*, niin sanottuihin psykiatriisiin/psykologisiin, *sosiaalipsykologisiin* sekä *sosiokulttuurisiin* selitysmalleihin. Olen laatinut koonnin väkivaltateorioiden kategorioinnista taulukon muotoon (taulukko 1). (Ojuri 2004, 23–24; Lundy & Grossman 2001, 122–123; Gelles 1993, 8–9.)

TAULUKKO 1. Perheväkivaltaa koskevat teoreettiset viitekehykset laaja-alaisena kategoriana (Ojuri 2004, 23–24; Lundy & Grossman 2001, 122–123; Gelles 1993, 8–9).

Psykiatriset ja psykologiset, intraindividualistiset selitysmallit:	Sosiaalipsykologiset selitysmallit:	Sosiokulttuuriset selitysmallit:
<ul style="list-style-type: none"> ○ yksilön persoonallisuuden piirteet ja häiriöt ○ mielenterveysongelmat ○ päihdeongelmat ○ alhaisen itsetunnon ongelmat ○ opittu avuttomuus 	<ul style="list-style-type: none"> ○ perhedynaaminen teoria ○ perheen vuorovaikutusmallit ○ väkivallan siirtyminen sukupolvelta toiselle ○ sosiaalinen oppiminen 	<ul style="list-style-type: none"> ○ sukupuolten välinen eriarvoisuus ○ perheen sisäinen valtdynamiikka ○ yhteiskunnan ja kulttuurin normit, arvot, asenteet ○ patriarkaalinen yhteiskunta ○ feministinen teoria

Psykiatrisilla ja psykologisilla selitysmalleilla huomio kiinnitetään yksilön persoonallisuuden piirteisiin ja niissä ilmeneviin häiriöihin väkivaltaista käyttäytymistä aiheuttavina tekijöinä. Psykiatrisen näkökulman mukaan mielenterveyteen ja päihteiden käyttöön liittyvät ongelmat ovat keskeisiä tekijöitä väkivaltaisuuden taustalla. Psykologinen näkökulma painottaa enemmän alhaisen itsetunnon, opittuun avuttomuuden ja traumaattisen kiinnittymisen ylläpitävän väkivaltaista parisuhdetta. Sosiaalipsykologisilla malleilla väkivaltaisen käyttäytymisen selittäjä ovat yksilöiden, perheiden ja yhteiskunnan väliset vuorovaikutusjärjestelmät. Keskeisenä pidetään sosiaalisen oppimisen teoriaa, jonka mukaan väkivaltainen käyttäytyminen on sukupolvelta toiselle siirtyvää, opittua käyttäytymistä. Sosiokulttuuriset teoriat nostavat esille patriarkaalisen yhteiskunnan, sukupuolten eriarvoisuuden ja perheen sisäisen valtdynamiikan parisuhdeväkivaltaa aiheuttavana ja sitä ylläpitävänä tekijänä. Erityisesti feministinen teorianmuodostus on nostanut parisuhdeväkivallan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja tutkimukselliseen keskiöön nimenomaan naisiin kohdistuvana, erityisenä väkivallan muotona. (Ojuri 2004, 23–24.)

Parisuhdeväkivaltatutkimuksissa on painotettu kahta keskeistä teoreettista viitekehystä parisuhdeväkivaltaan. Toisaalta painotetaan *perhedynaamista* lähestymistapaa ja toisaalta *feminististä teoriaa* parisuhdeväkivaltaa selittävänä teoriana. Väkivaltatutkimuksen ja ammattikäytäntöjen historiassa on vaikuttanut vahvasti perhedynaaminen seli-

tysmalli. Perhedynaaminen malli keskittyy perheen sisäiseen vuorovaikutukseen ja siinä ilmeneviin ongelmiin väkivaltaa aiheuttavina tekijöinä. (mm. Flinck 2006; Lehtonen & Perttu 1999, 30; Peltoniemi 1984.) Feministinen teorianmuodostus on kritisoinut perinteistä, perhedynaamista näkökulmaa parisuhdeväkivaltaan. Nyqvistin (2001, 20–21) mukaan vaarana on uhrin syyllistäminen tapahtuneesta väkivallasta ja väkivaltaongelman neutralisoituminen parisuhdeongelman taakse. Feministisen teorianmuodostuksen myötä julkisessa keskustelussa parisuhdeväkivalta nähdään laajana yhteiskunnallisena ongelmana, jolloin korostuvat väkivaltailmiön taustalla olevat yhteiskunnalliset rakenteet, miehen ja naisen eriarvoisuuteen liittyvät perinteet, tavat ja uskomukset. Parisuhdeväkivalta nähdään vuorovaikutusongelmien sijasta väkivaltaongelmana, rikoksena, josta tekijä tulee vastuutua (Ajo ym. 2005, 16; Nyqvist 2001, 20).

Teoreettiset jäsenyykset ohjaavat myös ammattikäytäntöjä. Lindqvist (2009, 226) toteaa väitöskirjassaan, että sosiaalityöntekijöiden käsityksiin parisuhdeväkivallasta vaikuttavat muun muassa sosiaalityön professionaalinen tieto, työyhteisön kollektiiviseksi muodostama ymmärrys, tutkimukset, kirjallisuus ja median välittämä tieto. Käsitykset muuttuvat ajan myötä ja sen mukaan, mitä milloinkin korostetaan. Ajan saatossa ovatkin vuorotelleet etenkin perhedynaamiseen ja feministiseen teoriaan pohjautuva ajattelutapa. Keskinen mukaan perustelut perheammattilaisten työssä esiintyville väkivaltakonstruktioiden ja niihin liittyville käytännöille löytyvät työntekijöiden tuottamasta väkivaltadiskurssista. Väkivalta vallankäyttönä konstruktio rakentui naisiin kohdistuva väkivalta -diskurssille kun taas väkivalta oireena konstruktio rakentui perheväkivalta -diskurssille. (Keskinen 2005, 237–239.)

3.4 Parisuhdeväkivallan muotoutuminen

Parisuhdeväkivallan muodot voidaan jakaa fyysiseen, seksuaaliseen ja henkiseen väkivaltaan. Fyysisen väkivallan jäljet ovat helpoiten tunnistettavissa fyysisten ruhjeiden kuten mustelmien ja murtumien muodossa. Pahimmillaan sen seurauksena voi olla kuolema. Henkistä väkivaltaa on taloudellinen hyväksikäyttö ja verbaalinen alistaminen, sosiaalinen eristäminen, kontrollointi sekä fyysisellä väkivallalla uhkaaminen. Henkinen väkivalta ja sen myötä pelon tunteen aiheuttaminen uhrille, tekee tästä parisuhdeväkivallan muodosta erittäin merkittävän. Rikoslaisissa parisuhdeväkivallan määrittelyssä on keskitytty erityisesti fyysisen väkivallan eli pahoinpitelyn tunnusmerkkeihin. Fyysinen

pahoinpitely on rikoslain mukaan aina rikos. (Ojuri 2004, 17, 20; Niemi-Kiesiläinen & Kainulainen 2006, 116.)

Erityiseksi parisuhdeväkivallan tekee sen intiimi ulottuvuus. Seksuaalinen väkivalta on erityinen intiimiyttä loukkaava parisuhdeväkivallan muoto, joka rakentuu parisuhdeväkivallan sisään (Ronkainen & Näre 2008, 21). Nyqvist (2008, 130, 132) toteaa miehen seksuaalisen väkivallan olevan oleellinen väkivallan muoto parisuhdeväkivallassa. Seksuaalisen väkivallan muotoja ovat raiskaukset, seksiin pakottaminen eri muodoissaan ja seksuaalisuuteen liittyvä loukkaava huomauttelu. Usein ne kuitenkin julkisessa keskustelussa yhdistetään yhdeksi henkisen väkivallan muodoksi. Näin seksuaalisen väkivallan merkitys erityisenä parisuhdeväkivallan muotona voi hämärtyä. Ronkainen ja Näre (2008, 21) näkevät seksuaalisuuden ja sukupuolistuneen väkivallan osana väkivallan rakennetta, väkivaltaan liitettyjä merkityksiä, asenteita ja selitystapoja. Seksuaaliseen väkivaltaan liittyy samanaikaisesti myös henkisen ja fyysisen väkivallan muotoja. Näiden väkivallan muotojen yhteen kietoutuminen ja niiden ilmenemisen moninaisuus tekee parisuhdeväkivallan määrittelystä hyvin haastavan. (Ojuri 2006, 17–18.)

Nyqvistin (2008, 129–130, 132) haastatteleminen, parisuhteessaan väkivaltaa käyttäneiden miesten oli hyvin vaikea tunnistaa käyttämäänsä seksuaalista väkivaltaa. Sen sijaan uhrina olleet naiset kertoivat seksuaalisen väkivallan muodoista huomattavasti avoimemmin. Ongelma liittyy mitä ilmeisimmin seksuaalisen väkivallan määrittelyyn tiettyinä tekoina. Seksuaalisen väkivallan määrittelyn laajeneminen käsittämään seksuaalisuuteen ja ruumiiseen kohdistuvaa loukkaavaa huomauttelua sekä käyttäytymiseen ja pukeutumiseen liittyvää kontrollointia, muuttaa koko käsitteen painotusta. Sukupuolistunutta, seksuaalista väkivaltaa voidaan pitää jopa miesten naisiin kohdistaman väkivallan yläkäsitteenä.

Nyqvistin (2001, 90–95) korostaa, että suoraa fyysistä parisuhdeväkivallan tekoa edeltää useita erilaisia kontrolloinnin muotoja, joiden käytöllä uhrin elintila kaventuu. Sosiaalisten suhteiden kontrolloinnilla tarkoitetaan kaikkia niitä alistavia keinoja kuten uhkailua, sosiaaliseen kanssakäymiseen puuttumista tai sen tarkkailua. Parisuhdeväkivallassa kontrollointi liittyy vahvasti seksuaaliseen tarkkailuun, johon liittyy pelko uhrin uskottomuudesta tai lähtemisestä toisen miehen matkaan. Kaikki 16 Nyqvistin haastateltututkimukseen osallistuneet naista tunnistivat omasta väkivaltakokemuksestaan ih-

missuhdeverkoston supistumisen. Ääritapauksissa ihmiskontaktit rajoittuivat aivan läheisimpiin sukulaisiin, joskus myös suhteet lähisukulaisiin katkesivat. Muita uhrin elintilan kaventumiseen johtavia ja väkivallan muotoutumiseen vaikuttavia kontrolloinnin muotoja ovat mielipiteiden ja ilmaisun kontrolli sekä taloudellinen kontrollointi ja hyväksikäyttö. Mielipiteen kontrolloinnilla pyritään puuttumaan yksilön ilmaisuvapauteen. Nyqvistin mukaan kyseessä on yhdenmukaisen ilmaisun vaatimus. Yhdenmukaisen ilmaisun vaatimuksella tarkoitetaan, että parisuhdeväkivallan uhrin tulee rajoittaa omaa mielipiteen ilmaisuaan, mutta samalla olla myötämielinen väkivallantekijän mielipiteille. Taloudellisella kontrollilla pyritään puuttumaan uhrin rahan käyttöön, jolloin useimmiten tekijä käyttää myös uhrin taloudellisesti hyväkseen, omien motiivien ohjaamana.

Hyden (1995, 50) on kuvannut parisuhdeväkivallan muotoutumista kolmivaiheisena prosessina, jossa on esivaihe (förhistoria), väkivaltainen teko (våldshandling) ja jälkiselvittely (efterspel). Parisuhdeväkivalta nähdään väkivaltaisten tekojen prosessina, jossa väkivallan kehittyminen näkyy jännitteen kasvuna johtaen väkivaltaiseen tekoon ja päätyen väkivallan teon selvittämävaiheessa hyvittelyyn. Prosessin eri jaksot seuraavat episodimaisesti toisiaan toistaen. Lundgren (1998, 170–171) kuvaa tätä prosessia myös väkivallan normalisoitumisena, jossa väkivallan ja lämpimän huolenpidon jaksot vuorottelevat parisuhteessa. Vuorottelun myötä, rakkauden ja väkivallan sekä hyväksyttävän ja ei-hyväksyttävän käyttäytymisen raja hämärtyy parisuhteen molemmille osapuolille. Näin väkivallasta muotoutuu normaali osa parisuhdetta. Vuorotteluun liittyvät huolenpidon jaksot ovat keskeinen tekijä parisuhteen jatkumiselle ja väkivaltaiseen parisuhteeseen jäämiselle. Sosiaalisen tilan kaventuessa ja muista ihmisistä eristäytymisen myötä parisuhteen merkitys, väkivallasta huolimatta, korostuu. Huolenpidon jakson aikana, lupaus läheisyydestä sitoo suhteen jatkamiseen ja parisuhteessa pysymiseen myös väkivaltaisten tekojen keskellä. (Keskinen 2005, 7; Husso 2003, 72.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimustehtävän muotoutuminen

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on jäsentää parisuhdeväkivaltailmiötä poliisiorganisaatiossa toimivan sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Tutkimuksellinen mielenkiinto ei kohdistu varsinaisesti poliisiorganisaatiossa toimivan sosiaalityöntekijän työtä kohtaan, eikä sosiaalityön väkivaltatyön interventiomenetelmiä kohtaan. Keskeistä tässä tutkielmassa on tarkastella sitä, miten sosiaalityöntekijä määrittelee parisuhdeväkivaltaa ilmiönä ja millaiseen teoreettiseen jäsennykseen se on yhdistettävissä. Lindqvistin (2009, 14, 20) väitöskirjatutkimuksen mukaan auttamistyön kannalta on olennaista, miten sosiaalityöntekijät määrittelevät parisuhdeväkivaltaa. Sosiaalityössä keskeisiä ammatillisen osaamisen alueita ovat kokijoiden ja tekijöiden kohtaaminen sekä heidän tukeminen. Poliisiorganisaatiossa toimiva sosiaalityöntekijä on erityisellä väkivaltatyön näköalapaikalla. Väkivaltatilanteet ja -tapaukset tulevat useimmiten sosiaalityöntekijän tietoon, joko rikosilmoitusten tai akuutin kotihälytystilanteen muodossa. Asiakas, niin tekijä kuin uhrikin, voi myös tavata henkilökohtaisesti sosiaalityöntekijän poliisilaitoksella asioidessaan.

Tutkimustehtävän muotoutumisen taustalla on ajatus siitä, että parisuhdeväkivallasta keskustellaan monin eri tavoin ja keskustelua ohjaa usein erilaiset teoreettiset orientaatiot. Olen pohtinut, missä määrin väkivaltakeskustelun taustalla vallitseva teoreettinen orientaatio kyetään tunnistamaan. Jokinen (2000, 17) korostaa, että väkivaltaa määrittelevät selitysmallit ovat kaikki jollain tavalla oikeassa, mutta yksikään niistä ei kykene kattavasti määrittelemään väkivaltaa. Hän näkee väkivaltailmiön liukkaana, ameebamaisena, jatkuvasti muotoaan muuttavana, joka pakenee käsitteellistämistä. Tutkimustehtäväni muotoutumiseen onkin vaikuttanut juuri tämä väkivallan monisärmäisyys ja käsitteellistämisen vaikeus. Lisäksi näen tämän hetken väkivaltakeskustelun ja tutkimuksen puutteena teoreettisen orientaation jäsentymättömyyden.

Väkivaltatutkimusta ohjaavan teoriataustan jäsentäminen on ollut yhtenä merkittävänä lähtökohtana tälle tutkielmalle. Väkivaltailmiön taustalla vallitsevat teoreettiset jäsennykset haastavat teorioita myös keskinäiseen vuoropuheluun ja argumentointiin toistensa kanssa. Aiempiin parisuhdeväkivaltatutkimuksiin tutustuessani olen huomannut, kuinka pidättäytyminen tiettyyn teoreettiseen ajattelutapaan väkivaltaa selitettäessä voi

sulkea pois muita tärkeitä käsitteitä tai lähestymistapoja. Osa parisuhdeväkivaltaa koskevasta tutkimuksesta tai tieteellisestä kirjallisuudesta voi jättää teoriaosuuden hyvin puutteellisestikin käsitellyksi. Totta kuitenkin on, että väkivaltaan puuttuminen on aina erityisosaamista vaativaa työtä, jonka taustalla ohjaa jokin ajattelutapa, asenne tai kulttuuri. Se voi olla työntekijän henkilökohtainen tai organisaatiossa olemassa oleva, mutta joka tapauksessa, johonkin teoreettiseen viitekehykseen yhdistettävissä. Taustalla vallitsevalla ajattelutavalla on aina merkitystä, miten sosiaalityöntekijä väkivaltatyötä toteuttaa. Näkemykseni mukaan työntekijälle on eduksi, kun hän kykenee tiedostamaan työtään ja ajatteluaan ohjaavaa teoriaperustaa, jolloin väkivaltatyöllä kohdataan asiakkaan avun ja tuen tarve sekä kyetään niihin myös parhaimmalla mahdollisella tavalla vastaamaan.

Tässä tutkielmassa minua kiinnostaa, millä käsitteillä ja ajatusrakennelmilla sosiaalityöntekijän puhe parisuhdeväkivallasta on tulkittavissa. Tehtävänäni on pyrkiä tarkentamaan parisuhdeväkivaltailmiön määrittelyn taustalla vallitsevaa ajattelutapaa. Tällä hetkellä suomalaisessa parisuhdeväkivaltatutkimuksessa ja julkisessa keskustelussa on mielestäni jumiuduttu eri näkökulmien vastakkainasetteluun, johon lisäkipinöitä synnyttävät väittelyt tekijän ja uhrin sukupuolen merkityksestä. Oman painotuksen keskusteluun on tuonut myös ”numeroiden sota”, kiivas keskustelu siitä, kumpi lyö useammin ja enemmän, mies vai nainen ja kuinka luotettavana näitä numeroita voidaan pitää. Näkemykseni mukaan etenkin väkivaltatutkimuksen haasteena on vahvistaa asiapitoista tarkastelutapaa parisuhdeväkivaltailmiöön, jolloin teoriaperustan ymmärtäminen väkivallan selittäjänä korostuu. Tässä tutkielmassa pyrin saavuttamaan yhden näkökulman parisuhdeväkivaltailmiöön, tiedostaen kuitenkin myös tämän näkökulman rajallisuuden parisuhdeväkivaltailmiön selittäjänä.

4.2 Tutkimusmenetelmät

Tämä tutkimus on metodologiselta otteeltaan kvalitatiivinen ja aineiston keruumenetelmänä käytin teemahaastattelua. Tutkimusmenetelmiä pohtiessa sekä kvalitatiivinen että kvantitatiivinen aineiston keruumenetelmät olivat yhtäläillä varteenotettavana vaihtoehtona mielessäni. Ratkaisevaksi tekijäksi muodostui se, että halusin säilyttää mahdollisuuden uudelleen muovata ja tarkentaa kysymyksiä haastattelujen edetessä. Eskolan ja Suorannan (2008, 16) mukaan laadullisessa tutkimuksessa tutkimusongelman asettelua on mahdollista tarkastella aineistonkeruun kuluessa. Tutkimussuunnitelman avoimuus

korostaa aineistonkeruu-, analyysi-, tulkinta- ja raportointivaiheen yhteenkietoutumista, jolloin on mahdollista, ettei tutkimusprosessi etene mekaanisesti vaiheesta toiseen. Tutkimuksen vaiheet tarkentuvat tutkimusprosessin edetessä.

Tutkimusmenetelmän valinnassa halusin antaa tilaa myös tutkittaville eli haastateltaville sosiaalityöntekijöille ja heidän näkökulmalleen tutkittavasta ilmiöstä. Toteutin haastattelut teemahaastattelun mukaisesti, jolloin korostuvat haastateltavan omat tulkinnat ja hänen antamansa merkitykset tarkasteltavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75). Teemahaastattelussa haastattelu jäsennetään etukäteen valittujen teemojen mukaan. Hyvin yksityiskohtaisten kysymysten sijaan, haastattelu rakentuu teemojen kautta, jolloin tutkittavan ääni tulee paremmin esille. Teemahaastattelua kutsutaan myös puolistrukturoiduksi haastatteluksi, sillä haastattelun aihepiirit, teemat, ovat kaikille haastateltaville samat. Vaikka kysymysten teemat ovatkin ennalta määriteltäviä, on tutkijan mahdollista vaihdella niiden sanamuotoa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47–48.) Keskeisiä teemoja haastattelurungon rakentumisessa olivat ”väkivallan määrittely”, ”väkivallan syntyminen”, ”väkivallan muodot”, ”sukupuolen merkitys” ja ”tekijä ja uhri” (taulukko 2.). Yates (2004, 163) pitää teemojen muuttumista mahdollisena myös haastattelujen toteuttamisen yhteydessä. Tässä tutkielmassa, etukäteen laatimani teemat olivat kysymysten muotoutumisen kannalta tärkeässä asemassa, joten teemoja en muuttanut haastattelujen myötä. Sen sijaan tarkensin ja muokkasin uudelleen varsinaisia haastattelukysymyksiä aineiston keruun edetessä.

TAULUKKO 2. Haastattelurungon keskeiset teemat, jotka ohjasivat haastattelurungon kysymysten laatimista.

Haastattelurungon teemat	Teeman sisältö, tavoitteet haastattelun kysymyksille
väkivallan määrittely	Miten sosiaalityöntekijä määrittelee väkivaltaa? Ilmiön tunnistaminen, ero riitelystä tai tappeluun. Määritelläänkö väkivalta oireeksi jostakin muusta ongelmasta vai vallan käytön ongelmaksi?
väkivallan syntyminen	Millaiset tekijät vaikuttavat väkivallan syntyneen taustalla? Onko väkivallan syntyminen oire jostakin muusta ongelmasta vai vallan käytön ongelma?
väkivallan muodot	Millaista parisuhteessa käytetty väkivalta on muodoiltaan ja seurauksiltaan? Erottuuko miehen ja naisen käyttämä väkivalta toisistaan?
sukupuolen merkitys	Millainen merkitys sukupuolella on parisuhdeväkivallassa? Millä tavalla perustelee sukupuolen merkitystä / roolia? Onko väkivalta sukupuolista vai symmetristä? Miten mies / nainen näyttäytyy väkivallan tekijänä ja uhrina?
tekijä ja uhri	Onko tekijän ja uhrin aseman erottaminen toisistaan tärkeää, miksi? Onko edes aina mahdollista?

Laadin teemahaastattelurungon (ks. liite 1) haastattelua varten. Teemahaastattelurungon laatiminen oli haastava vaihe ja pohdimme sitä usein graduseminaareissa. Haastattelurungon suunnittelussa keskeiseksi tavoitteeksi määrittelin lopulta haastateltavien vastauksen yhdistettävyyden johonkin teoreettiseen viitekehykseen, jotta saisin aineiston kautta vastauksia tutkimuskysymykseen. Kysymyksillä pyrin ohjaamaan haastateltavia tunnistamaan ja määrittelemään parisuhdeväkivaltaa ilmiönä niin yksittäisen tapauksen kuin myös laajemmin yhteiskunnallisena ongelmana. Tavoitteenani oli saada haastateltava kertomaan tilannekuvauksia työssään kohtaamistaan väkivaltatapauksista. Halusin heidän ottavan kantaa tekijän ja uhrin asemaan, väkivallan määrittelyyn, syntymiseen ja muotoutumiseen sekä sukupuolen merkitykseen parisuhdeväkivallassa.

Osa kysymyksistä koski myös työmenetelmiä ja yleensä poliisiorganisaatiossa tehtävää sosiaalityötä. Näiden kysymysten tarkoituksena oli ohjata haastateltavaa pohtimaan il-

miötä laajemmin interventioiden tekemisen kannalta. Näin toivoin saavani tietoa, millaiset tekijät ohjaavat työntekijän puuttumista parisuhdeväkivaltaan ja työntekijän ajattelua väkivaltatilanteissa sekä millaisiin teoreettisiin jäsennyksiin ne ovat yhdistettävissä. Kysymykset tukivat toisiaan ja ohjasivat tarkastelemaan väkivaltailmiötä useista eri näkökulmista, mutta kuitenkin tiettyjen, etukäteen laadittujen (edellä mainittujen) teemojen ohjaamina. Pidin tärkeänä saada haastateltava tuottamaan omaa analyttistä pohdintaa parisuhdeväkivallasta ja siihen vaikuttavista tekijöistä.

Varsinaista esihaastattelua en tehnyt, sillä sain hyviä sisällöllisiä korjausehdotuksia ohjaajiltani. Haastattelurunkoa kommentoi myös turvakodissa työskennellyt ammattilainen, jolle parisuhdeväkivalta ilmiönä oli turvakotityön kautta tullut tutuksi. Hän otti kantaa kysymysten ja niissä käytettyjen käsitteiden ymmärrettävyyteen. Haastattelujen myötä tarkensin kysymyksiä ja laadin kysymysten alle täydentäviä lisäkysymyksiä. Ensimmäisen haastattelun jälkeen huomasin, että kysymys 3. (millaisia parisuhdeväkivaltatilanteita tai -tapauksia kohtaat työssäsi?) vaati alla olevia, tarkentavia lisäkysymyksiä, sillä haastateltavan kokemusmaailma kattoi monenlaisia tapauksia. Suluissa olevan tekstin tarkoituksena oli ohjata minua muistamaan kysymyksenasettelun tavoitteita haastattelutilanteen aikana.

3. Millaisia parisuhdeväkivaltatilanteita tai -tapauksia kohtaat työssäsi? (Ilmiön tunnistaminen ja määrittäminen)

- Millaisia väkivallanmuotoja näihin tapauksiin liittyy?
- Mistä niissä on kyse? (ilmiön jäsentäminen)
- Mikä tekee niistä juuri parisuhdeväkivaltaa? (ero riitelyyn ja tappeluun)

Samoin myös kysymystä 6. (miten kuvailisit parisuhdeväkivallan syntymiseen vaikuttavia tekijöitä?) muotoilin lisäämällä siihen seuraavia tarkentavia lisäkysymyksiä.

6. Miten kuvailisit parisuhdeväkivallan syntymiseen vaikuttavia tekijöitä? (Ilmiön määrittely, väkivalta oireena jostakin vai väkivalta vallan käyttönä -konstruktio)

- Miten väkivaltatilanteet mielestäsi muotoutuvat?
- Mitä tekijöitä näet parisuhdeväkivaltailmiön taustalla, kun tarkastelet parisuhdeväkivaltailmiötä laajemmin?

Haastattelut osoittivat poliisiorganisaatiota koskevien kysymysten (kysymykset 10. ja 11.) vievän haastattelua hieman liian kauas varsinaisesta aiheesta. Nämä kysymykset eivät palvelleet tarkoituksenmukaisella tavalla tutkimustehtävää. Ne eivät myöskään tuoneet vastauksia varsinaisiin tutkimuskysymyksiin. Sen sijaan havaitsin, että hyvin avoimet kysymykset kuten kysymys 3. lisäkysymys ”mistä niissä on kyse?” tarjosi haastateltavalle mahdollisuuden hyvinkin syvälliseen pohdintaan aiheesta.

Yates (2004, 165–167) jaottelee kvalitatiivisen haastattelututkimuksen kysymyksiä kolmeen ryhmään: johdattelevat kysymykset, selventävät kysymykset ja jatkokysymykset. Johdattelevat kysymykset nimensä mukaisesti johdattelevat aiheeseen tai teemaan. Ne ovat usein avoimia ja neutraaleja kysymyksiä. Selventävät kysymykset ovat usein spontaaneja, tarkentavia kysymyksiä tai konkreettisten esimerkkien pyytämistä. Jatkokysymykset taas kuljettavat haastattelua sujuvasti eteenpäin ja rakentuvat annetuille vastauksille. Jatkokysymyksillä vaikutetaan näin haastattelun sujuvaan ja luontevaan etenemiseen. Haastattelurunkoni pitää sisällään näitä kaikkia kysymysmuotoja, mutta niiden käytössä huomasin vaikeimmaksi juuri jatkokysymysten esittämisen. Haastatelluaineiston litterointivaiheessa huomasin myös, että selventäviä kysymyksiä olisin voinut esittää enemmän ja oikea-aikaisemmin jokaisessa haastattelutilanteessa. Niiden avulla olisin saanut ehkä vielä syvällisempää pohdintaa ja perusteluja eri näkökulmille.

Osa haastatteluista eteni kuitenkin yllätyksekseni syvälle analyyttisen pohdinnan tasolle. Näistä haastatteluista muodostui minun ja haastateltavan välisiä keskusteluja, joissa haastateltavan vastaukset herättivät keskustelua ohjaavia lisäkysymyksiä. Tällöin haastateltava analysoi syvällisesti parisuhdeväkivaltaa ilmiönä sekä hänen omaa asenne- ja arvomaailmaa väkivaltatyössä. Näin ollen haastattelut saivat mielestäni jopa syvähaastattelun piirteitä. Hirsjärvi ja Hurmeen (2000, 46) mukaan syvähaastattelussa tiedon keruu muistuttaa keskustelua, jossa päämääränä on saada haastateltava jäsentämään tutkittavaa aihetta omien kokemustensa kautta. Haastattelu etenee keskustelun muodossa, jossa haastateltavan vastaus määrittelee seuraavaa kysymystä ja näin haastattelun etenemistä. Tein kaikkien haastattelujen aikana muistiinpanoja, jotta teemahaastattelurungon mukaiset teemat tulisivat käytyä läpi, vaikka haastattelusta muotoutuisi yllättäviinkin suuntiin soljuvaa keskustelua.

4.3 Haastateltavien valinta ja aineiston keruu

Keskeinen kriteeri haastateltavien valinnassa oli sosiaalityöntekijän koulutus sekä akuutin työnkuvan liittyminen poliisiorganisaatiossa tehtävään sosiaalityöhön. Poliisiorganisaatiossa toimiva sosiaalityöntekijä tekee usein ensimmäisiä viranomaisinterventioita parisuhdeväkivaltaan yhdessä poliisin kanssa. Sosiaalityöntekijä kohtaa parisuhdeväkivallan uhrin ja tekijän yleensä hyvin pian väkivallan teon tai tapahtuman jälkeen. Näin sosiaalityöntekijä tarkastelee väkivaltatapausta aivan erityisestä näkökulmasta verrattuna muiden viranomaistahojen parisuhdeväkivaltatyön näkökulmaan. Alustavan suunnitelman mukaan haastattelut keskittyivät Itä-Suomen alueella toimiviin poliisilaitosten sosiaalityöntekijöihin. Oltuani yhteydessä erääseen poliisiorganisaatiossa toimivaan sosiaalityöntekijään, sain häneltä koko Suomen kattavan yhteystietolistan muissa poliisiorganisaatioissa toimivista sosiaalipäivystäjistä ja sosiaalityöntekijöistä. Yhteystietolistaa apuna käyttäen, soitin muutamille poliisilaitoksille ja kartoitin alustavasti haastateltavia.

Kartoittaessani mahdollisia haastateltavia, jouduin toteamaan, ettei haastateltavien valinta sujunutkaan vaivattomasti. Haastateltavien valinnan teki vaikeaksi hyvin kirjavat käytännöt, miten sosiaalityötä organisoidaan eri poliisilaitoksilla. Kirjavuutta aiheutti erityisesti työntekijöiden vaihtelevat koulutustaustat. Halusin kuitenkin pitää kiinni kriteereistäni haastateltavien suhteen. Niinpä valitsin niitä haastateltavia, jotka olivat koulutukseltaan sosiaalityöntekijöitä ja tekivät jossain määrin myös päivystysluonteista tai akuuttia kriisityötä. Olin tietoinen, että näiden haastateltavien työnantajina toimivat niin kunnat ja kaupungit kuin myös poliisilaitokset. Tutkimukseni toteutuksen kannalta en katsonut työnantajatahon olevan oleellinen seikka haastateltavien valinnassa. Haastateltavien valikoitumiseen vaikutti myös haastateltavien toimipaikkojen maantieteellinen sijainti. Pyrin valitsemaan haastateltavat kohtuullisen välimatkan päästä kotipaikkakunnaltani, jolloin haastattelujen toteuttaminen ei vaatinut kohtuuttoman paljon matkustamista ja taloudellisia resursseja matkustamisen toteuttamiseksi.

Haastateltaviksi valikoitui neljä sosiaalityöntekijää Itä-Suomen alueelta sekä kaksi sosiaalityöntekijää Keski- ja Länsi-Suomen alueelta. Koulutustaustaltaan he olivat sosiaalityöntekijöitä. Työkokemusta oli jokaisella 6 vuodesta 36 vuoteen. Haastateltavat olivat näin ollen jo pitkään sosiaalityötä tehneitä ammattilaisia. Haastateltavista viisi oli kaupungin palkkaamia sosiaalityöntekijöitä, jolloin heidän työnkuvassaan korostui lasten-

suojeluorientaatio. Yksi haastateltava oli poliisilaitoksen palkkaama sosiaalityöntekijä, mikä tarkoitti käytännössä sitä, ettei hänellä ollut koulutuksestaan huolimatta oikeutta esimerkiksi kiireellisen sijoituksen tekemiseen. Kaikki haastateltavat ottivat asiakkaita vastaan poliisilaitoksen tiloissa ja osallistuivat jossain määrin myös päivystysluonteeseen tai akuuttiin kriisityöhön.

Haastatteluajat sovittiin puhelimitse, jossa kerroin tutkivani parisuhdeväkivaltaa poliisiorganisaatiossa työskentelevän sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Etukäteen en informoinut aiheestani juurikaan tämän tarkemmin. Haastattelun alussa kerroin vielä uudelleen haastatteluni aiheen lyhyesti sekä annoin tutkimuslupalomakkeen (ks. liite 2) täytettäväksi ja allekirjoitettavaksi. Joidenkin haastattelujen aikana tarkennettiin, voiko käyttää perheväkivallan käsitettä. Yhdessä sovimme, että käsitevalinta voi olla sellainen, mikä vastaa työntekijän käytännön työssä käyttämää käsitettä. Näin halusin vaikuttaa siihen, että haastattelusta tulee luontevaa, eikä käsitevalinnasta tule ajattelua tai keskustelua rajaava tekijä.

Jokainen haastateltava oli heti suostuvainen haastatteluun osallistumiseen. Ainoastaan yksi epäili, että kykeneeköhän hän vastaamaan aiheeseen liittyviin kysymyksiin, sillä hän ei ollut ilmoittamansa mukaan työssään juurikaan kohdannut parisuhdeväkivaltaa. Haastattelu kuitenkin osoitti, että parisuhdeväkivaltailmiössä on usein kyse samoista tekijöistä kuin esimerkiksi perheväkivallassa yleisemminkin. Kaikki haastateltavat olivat varanneet riittävästi aikaa haastattelujen toteuttamiseen ja vaikuttivat muutenkin hyvin valmistautuneilta. Haastattelut kestivät ½ tunnista 1,5 tuntiin. Haastattelujen toteuttaminen vaati myös matkustamista ja matkustaminen haastattelupaikkakunnille vei runsaasti aikaa.

Kokonaisuudessaan haastattelut olivat antoisia ja opettavaisia. Olen käyttänyt koko tutkimusprosessin ajan päiväkirjaa, joka osoittautui tärkeäksi reflektoinnin välineeksi etenkin aineiston keruun, haastattelujen toteuttamisen aikana. Kokosin päiväkirjaan haastattelun aikana heränneitä ajatuksia ja kommentteja, jotka ohjasivat keskustelun kulkua, mutta myös toimivat runkona haastattelun jälkeen kirjoittaessani ”jälkifiilistely” osuutta. Päiväkirjaan kirjoittamani ”jälkifiilistely” ikään kuin kokosi haastattelusta tiivistelmän, joka auttoi aineiston analyttistä prosessointia jo aineiston keruun aikana. Hankin tietoa haastattelun aikana syntyneisiin kysymyksiin tai tarkensin teemahaastatte-

lurunkoa seuraavaa haastattelua varten. Päiväkirjaani voi kutsua myös oppimispäiväkirjaksi, koska se sisältää hyvin paljon pohdintaa, havaintoja, kysymyksiä sekä kritiikkiäkin tämän tutkielmani toteuttamiseen liittyen.

Päiväkirjan avulla pohdin esimerkiksi työntekijän omien arvojen ja asenteiden tärkeää merkitystä parisuhdeväkivaltaan puuttumisessa ja puuttumista ohjaavana tekijänä. Haastattelemani sosiaalityöntekijät eivät maininneet yleisiä parisuhdeväkivaltatutkimuksissa esitettyjä teorioita, vaikkakin ne olivat keskusteluissa selkeästi tunnistettavissa. Sosiaalityöntekijä ei suinkaan ole teoreettiselta orientaatioltaan aina jonkin muodollisen teorian kautta työtään jäsentävä vaan ennemminkin sosiaalityöntekijä määrittelee toimintaansa epämuodollisen teoreettisen jäsennyksen kautta. Raunio (2009, 136–138) näkee epämuodollisen teorian olevan kokemusperäistä, työntekijän yksilöllisesti omaksumaa ja käyttämää tietoa. Raunion mukaan epämuodollista teoriaa voidaan kutsua myös käytännön teoriaksi.

Muodollisella teorialla taas tarkoitetaan systematisoitua, kirjallisesti esitettyä ja julkisesti keskusteltua teoriaa. Muodolliset teoriat ovat usein tutkijoiden laatimia teorioita, jotka pyrkivät tarjoamaan käytännölle yleistä teoreettista perustaa. Raunio (2009, 141) mukaan jo 70 -luvulla julkaistiin angloamerikkalaisia tutkimustuloksia, joiden mukaan sosiaalityöntekijät eivät perusta työtään muodolliseen teoriaan vaan käytännön kokemustietoon. Raunio pitää muodollisten teorioiden vähäisen merkityksen mahdollisena syynä, ettei sosiaalityön koulutuksessa ole välitetty riittävästi tietoa asiakastyön muodollisista teorioista ja näiden soveltamisesta. Jouduin näin ollen pohtimaan, mitä sosiaalityöntekijöiden tuottama tieto merkitsee tässä tutkimuksessa metodologisesti. Onko sosiaalityöntekijöiden tuottama epämuodollinen käytännön jäsennyys parisuhdeväkivallasta edes yhdistettävissä muodolliseen tieteelliseen teoriaan?

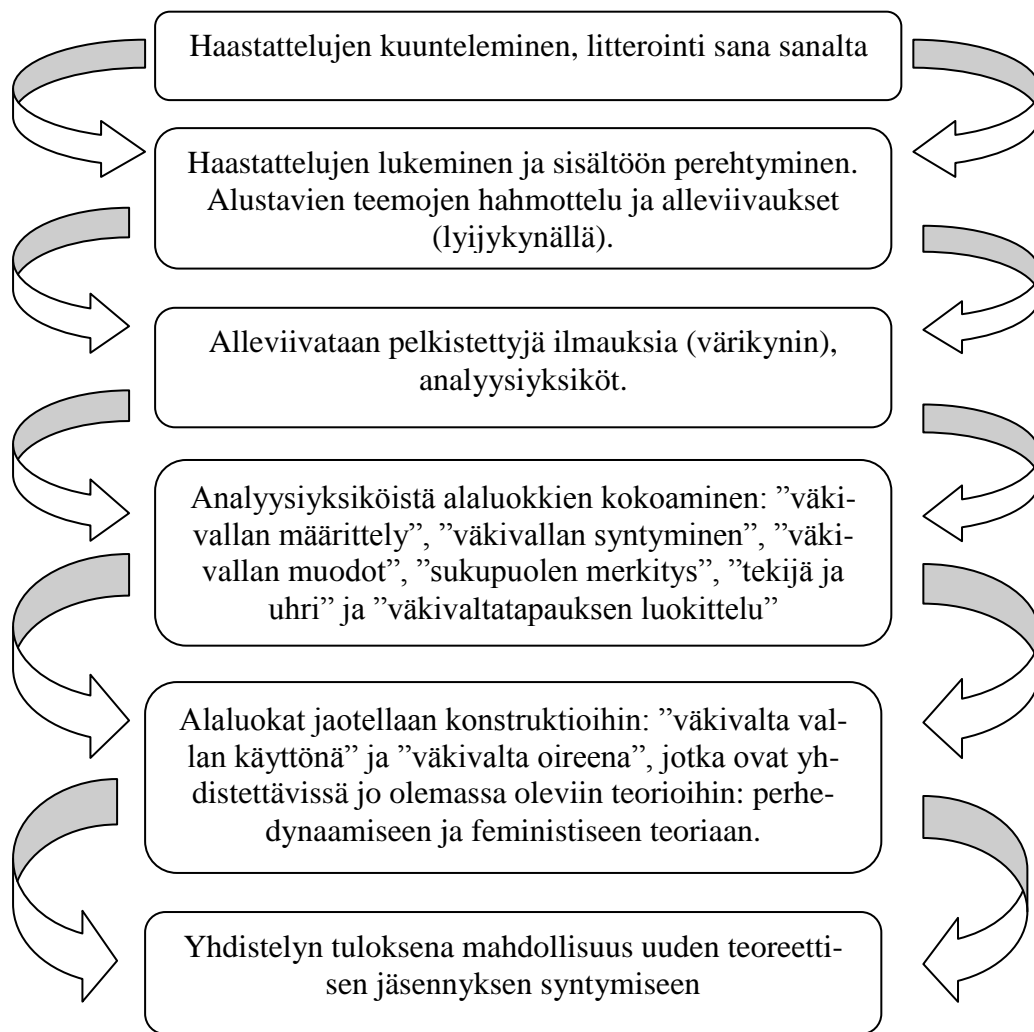
4.4 Aineiston analyysi

Mielenkiinnon kohteena tässä tutkimuksessa olivat sosiaalityöntekijöiden puheessa esiintulleet käsitykset parisuhdeväkivallasta sekä niiden yhdistettävyyden teoreettiseen jäsennykseen. Tämän kaltaisen aineiston analyysimenetelmävaihtoehtoja on useita. Tein analyysimenetelmävälintäni diskurssianalyysin ja sisällönanalyysin väliltä. Tuomi & Sarajärvi (2009, 47, 104) määrittelevät diskurssianalyysin ja sisällönanalyysin välistä eroa suhteessa kommunikaation merkitykseen. Sisällönanalyysi tarkastelee kommunikaatiota

todellisuuden kuvana kun taas diskurssianalyysissä kommunikaatio nähdään todellisuuden rakentamisena. Sisällönanalyysi korostaa kommunikaation sisällöllistä ulottuvuutta, millaisia merkityksiä teksti- tai puheaineistosta on löydettävissä. Diskurssianalyysi tarkastelee kommunikaatiota prosessina, miten teksti- tai puheaineistossa merkityksiä tuotetaan. Tässä tutkimuksessani huomioni suuntautui haastatteluaineiston sisällölliseen ulottuvuuteen eli millaisia merkityksiä parisuhdeväkivallasta on haastatteluaineistosta löydettävissä.

Suonisen (1999, 17–20) mukaan ”diskurssianalyysi on kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimusta, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä”. Suoninen näkee näin kielenkäytön tarkastelemisen tekemisenä, joka muotoutuu sosiaalisissa prosesseissa ja rakentaa sosiaalista todellisuutta. Tärkeänä lähtökohtana pidetään sitä, miten toimijat pyrkivät tekemään asioita ymmärrettäviksi kielenkäytöllään. Teoille ja ilmiöille ei pyritä löytämään yksiselitteisiä syitä vaan tutkimuskohteena ovat ne tavat, joilla toimijat kuvaavat ilmiöitä ja nimeävät niitä. Diskurssianalyttinen lähestymistapa, miten tai millä tavoin merkityksiä haastattelussa tuotetaan, ei mielestäni palvellut tutkimukseni tarkoitusta parhaimmalla mahdollisella tavalla. Näillä perusteluilla valitsin tämän tutkielman aineistonanalyysimenetelmäksi teoriaohjaavan sisällönanalyysin.

Tuomi & Sarajärven (2009, 96–97, 117) mukaan teoriaohjaavassa analyysissä analyysiyksiköt poimitaan aineistosta. Aineistosta esiin nousevat analyysiyksiköt muodostavat alaluokkia, jotka yhdistetään jo olemassa olevasta teoriaperustasta valmiina tuotuihin yläluokkiin. Aikaisempi teorian tieto ja käsitejärjestelmä ovat näin ohjaamassa aineiston analyysivaihetta. Analyysivaiheessa on tunnistettavissa aikaisemman tiedon vaikutus, mutta teoriaohjaava sisällönanalyysi voi olla myös uusia ajatusuria aukovaa, uusia käsitejärjestelmiä synnyttävää. Teoria ei lähtökohtaisesti ohjaa tutkimukseni empiiristä osiota vaan teoria yhdistyy aineistoon analyysivaiheessa. Kuviossa 1. jäsennän tutkimukseni toteutuksen eri vaiheita.

KUVIO 1. Teoriaohjaavan sisällönanalyysin eteneminen aineiston analyysivaiheessa.

Analyysivaiheessa kuuntelin nauhoitteet ja kirjoitin ne sana sanalta ylös. Litterointia ohjasivat litterointisäännöt, jotka laadin etukäteen. Hirsjärvi & Hurme (2000, 138–141) toteavat, että aineiston litterointitarkkuudesta ei ole olemassa yksiselitteistä ohjetta vaan sitä säätelevät tutkimustehtävä ja tutkimusote. Esimerkiksi keskusteluanalyysi ja diskurssianalyysi ovat analyysimuotoina sellaisia, jotka edellyttävät huolellista ja yksityiskohtaista litterointia. Onhan tutkimuskohteena keskustelu ja haastateltavan tuottama puhe prosessina, jolloin etsitään vastausta kysymykseen, miten puhutaan. Tässä tutkielmassa tutkimusmenetelmänä oli sisällönanalyysi, joka ei välttämättä edellytä samanlaista, yksityiskohtaista litterointitarkkuutta kuin edellä mainituissa keskustelu- ja diskurssianalyysimuodoissa. Halusin kuitenkin kirjata huolellisesti auki puheessa esiin tulevia tukisanoja kuten ”niinku”, ”tota noin” ja ”et tota”, kun ne esiintyivät mielestäni hyvin etenevän puheen tai lauseen sisällä ikään kuin huomaamattomasti, mutta oleellisesti pu-

heviestintään kuuluvina. Halusin oppimismielessä tehdä litteroinnin huolellisesti, mutta samalla myös säilyttää haastateltavan sanoma mahdollisimman hyvin alkuperäisessä muodossaan ja helposti luettavana. Haastateltavan käyttäessä tukisanoja selvästi ajattelamisen tukena ilman lauseenmuodostustarkoitusta, toistaen niitä useita peräkkäin esimerkiksi ”niinku silleen tota noin niinku”, en kirjoittanut niitä auki. Koin, että näin litteroitu aineisto säilyi helposti luettavana ja sisällöltään todellista keskustelua kuvaavana.

Mikäli haastateltava oli useita sekunteja hiljaa, kirjoitin sen sulkuihin (hiljaa). Nauru kuului usein haastattelutilanteeseen, joten senkin kirjasin sulkuihin (naurua). Niin sanottuja hymistelyjä kuten ”hmm” tai ”mmm” taas en kirjoittanut auki. Litteroinnin yhteydessä häivytin kaikki tunnistetiedot kuten osallistujien nimet, paikkakunnat sekä tunnistettavat yhteistyötahot. Haastattelun ainoaksi tunnistekoodeiksi merkitsin päivämäärän (pp.kk.vv) sekä aineistosta tehtäviä lainauksia varten käytettävät sosiaalityöntekijöiden numerot (st1, st2 jne). Sosiaalityöntekijöiden numerot määrittelin satunnaisesti, haastattelujen toteuttamisjärjestyksellä ei ollut vaikutusta asiaan. Numeroinnin tarkoituksena oli osoittaa, että käytin haastateltavien aineistoja monipuolisesti myös analyysivaiheessa. Näillä litterointisäännöillä halusin varmistaa, että haastattelijoiden puhe tulee tekstiaineistona mahdollisimman luontevasti ja todellisuutta vastaten esiin. Litterointiin kului aikaa haastatteluaineistosta riippuen 5-10 tuntia ja litteroitua aineistoa kertyi 159 sivua (rivivälillä 1,5).

Litteroimani haastatteluaineiston luin läpi useita kertoja. Ensimmäinen lukukerta oli heti litteroinnin päätteeksi. Toisen lukukerran aikana tein lyijykynällä aineistoon alleviivauksia haastateltavan ilmauksista ja kirjoittelin kommentteja marginaaliin havainnoistani. Tässä vaiheessa hahmottelin alustavasti keskeisiä analyysiyksiköitä teemoittain. Kolmannella lukukerralla luin aineiston vielä kertaalleen läpi. Samalla palasin myös päiväkirjan muistiinpanoihini, jotka liittyivät kyseiseen haastatteluun. Jokaisen haastatteluaineiston kohdalla toistin tämän prosessin. Haastatteluja olin sopinut useita samalle viikolle, muiden työtehtävieni lisäksi. Tämä aiheutti sen, että kaikkia kolmea lukukertaa en ehtinyt tehdä ennen seuraavaa haastattelua. Litterointi ja lukukerrat olivat aikaa vieviä prosesseja. Haastattelun toteuttamisen aikaisessa elämäntilanteessa sekä näin vähäisellä haastattelukokemuksella olisi ollut hyvä ottaa vain yksi haastattelu yhdelle viikolle.

Litteroituani ja luettuani kaikki haastatteluaineistot, siirryin analyysivaiheen vaikeimpaan osuuteen, analyysiyksiköiden valintaan tekstiaineistosta ja niiden yhdistämiseen omiin alaluokkiinsa. Halusin mahdollisimman yksityiskohtaisen, mutta kuitenkin kattavan jäsennyksen parisuhdeväkivaltailmiöstä. Päädyin alleviivaamaan värikynin haastateltavien käyttämiä keskeisiä ilmauksia ja käsitteitä tekstiaineistosta, joita olin jo alustavasti alleviivaillut lyijykynällä. Haastateltavien pelkistettyjä ilmauksia voidaan kutsua analyysiyksiköiksi, joiden kautta muotoutuivat keskeiset alaluokat (ks. liite 3). Kukaan alaluokkaan kuuluvat keskeiset analyysiyksiköt alleviivasin tietyllä värillä. Nämä alaluokat nimesin ”väkivallan määrittely” ”väkivallan syntyminen”, ”väkivallan muodot”, ”sukupuolen merkitys”, ”tekijä ja uhri” ja ”väkivaltatapauksen luokittelu” -luokiksi. Alaluokat noudattivat pitkälti haastattelurungon teemoja, mutta kokonaan uutena ryhmänä nousi esille ”väkivaltatapauksen luokittelu” -alaluokka.

Analyysivaiheen edetessä yhdistin alaluokat yläluokkiin kahden vallitsevan konstruktion, väkivalta oireena ja väkivalta vallan käyttönä -konstruktion avulla. Nämä konstruktiot oli tulkittavissa yhdistettäväksi valmiisiin, keskeisimpinä pidettyihin parisuhdeväkivaltateorioihin: perhedynaamiseen ja feministiseen teoriaan. Väkivallan määrittely oireeksi jostakin muusta ongelmasta on yleensä liittynyt perheväkivaltadiskurssiin. Väkivalta oireena -konstruktio on näin mielestäni yhdistettävissä perhedynaamiseen teoriaan. Väkivallan näkeminen taas puhtaasti vallan käytön ongelmana on yhdistetty aiemmissä tutkimuksissa naisiin kohdistuva väkivalta -diskurssiin, mikä taas pohjaa mielestäni selvästi feministiseen teoriaan. Aineiston analyysivaihetta ohjasivat näin keskeiset jo aiemmissä parisuhdeväkivaltatutkimuksissa todetut väkivaltakonstruktiot sekä niiden taustalla vallitsevat viitekehysteoriat. Tavoitteenani oli löytää analyysivaiheessa uusia käsitejärjestelmiä, joiden myötä voisin avata uutta näkökulmaa parisuhdeväkivaltailmiön teoreettiseen tarkasteluun. Alaluokkien yhdistäminen jo olemassa olevaan teoreettiseen jäsennykseen on usein teoriaohjaavan sisällönanalyysin vaihe, jossa on mahdollista löytää uusia käsitejärjestelmiä.

4.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa Eskolan ja Suorannan (2008, 210–211) mielestä keskeisin luotettavuuden kriteeri on tutkija itse, joka on samalla tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline. Laadullisessa tutkimuksessa kysymys tutkimuksen luotettavuudesta pelkistyy kysymykseksi tutkimusprosessin luotettavuudesta. Myös Hirsjärvi & Hurme

(2000, 184) korostavat laadun tarkkailua haastattelututkimuksen eri vaiheissa, koko tutkimuksen ajan. Olen tämän tutkielman teon aikana käyttänyt aktiivisesti päiväkirjaa, jota olen kirjoittanut koko tutkimusprosessin ajan. Mielestäni aktiivinen päiväkirjan kirjoittaminen on ollut tärkeänä tutkijan itsereflektion välineenä. Uskon tämän vaikuttaneen myös tutkielman luotettavuuteen. Erityisesti haastattelujen toteuttaminen on ollut tärkeä oppimiskokemus, jota olen analysoinut päiväkirjassani.

Olen pyrkinyt kiinnittämään huomiota omaan toimintaani haastattelutilanteissa ja arvioinut sitä jokaisen haastattelun aikana sekä välittömästi haastattelun jälkeen. Olen oppinut muun muassa antamaan haastateltavalle enemmän aikaa pohtia vastauksia ja kestämään ”hiljaisuutta”. Ensimmäisten haastattelujen aikana tulkitsin haastateltavan hiljaisuuden siten, ettei hän ymmärtänyt esittämäni kysymystä. Kiiruhdin aivan liian nopeasti täydentämään kysymystäni, mikä taas keskeytti haastateltavan vastauksen pohdinnan. Hirsjärven ym. (2000, 121) mukaan hiljaisten hetkien ja taukojen sietäminen on vaikeaa etenkin kokemattomilla tutkijoilla. He usein kiiruhtavat täydentämään taukoja omilla kysymyksillään ja kommenteillaan. Päiväkirjaan kirjaamani kokemukset ovat auttaneet minua valmistautumaan aina seuraavaan haastatteluun, sillä olen saanut tilaisuuden oppia virheistäni ja hioa haastattelutaitojani.

Tutkimuksen luotettavuuteen on vaikuttanut oleellisesti haastattelujen suunnitelman mukainen ja onnistunut toteutuminen. Haastattelut perustuivat haastateltavien suostumukseen. Heille kerrottiin tutkimuksesta jo etukäteen. Lisäksi jokainen haastateltava allekirjoitti henkilökohtaisen suostumuksen haastatteluun. Käytin haastattelujen tallentamiseen sanelukonetta, joka oli mahdollista purkaa tietokoneen Media Player -ohjelmalla. Haastattelujen kuuluvuus oli teknisesti hyvin säädeltävissä. Litteroinnin suoritin 1-4 päivän kuluttua haastattelusta. Tuona aikana toteutuivat myös litteroidun haastatteluaineiston lukukerrat. Litterointi tapahtui kaikkien haastattelujen osalta samalla tavalla. Myös Hirsjärvi ym. (2000, 185) korostavat, että haastattelun laatua parantaa, kun litterointi suoritetaan mahdollisimman nopeasti.

Tutkimuksen reliabiliteetillä tarkoitetaan tutkimustulosten toistettavuutta ja validiteetillä taas vahvistusta siitä, että tutkimuksessa on tutkittu sitä, mitä on luvattu (Tuomi ym. 2009, 136). Laadullisen tutkimuksen yhteydessä on usein kritisoitu näitä luotettavuuskäsitteitä. Niillä pyritään oletukseen yhdestä konkreettisesta todellisuudesta, mikä taas

ei välttämättä kohtaa sosiaalisen todellisuuden tutkimuksessa. Tuomi ym. (2009, 135) näkevät tutkimuksen objektiivisuuden varmistamisessa tärkeänä erottaa toisistaan havaintojen luotettavuuden ja niiden puolueettomuuden. Tutkija on aina tutkimusasetelman luojana ja tulkitsijana jossain mielessä puolueellinen. Tutkijana jouduinkin pohtimaan ymmärrätkö ja kuulenko haastateltavia itseään ja millä tavalla haastateltavan kertomus suodattuu minun tulkintakehyksen läpi. Tässä tutkielmassa pohdin omaa puolueettomuuttani tutkimuksen teon eri vaiheissa, mutta erityisesti analyysiyksiköiden jäsentämisen yhteydessä.

Haastateltavien oma ääni konkretisoituu käyttämieni sitaattien myötä. Pyrin käyttämään sitaatteja runsaasti, mutta kuitenkin valikoiden, sillä halusin välttyä luomasta tutkimusraportistani laajaa sitaattikokoelmaa. Sitaattien käytön tarkoituksena on lisätä tutkimuksen luotettavuutta, uskottavuutta ja autenttisuutta. Ne havainnollistavat lukijalle analyysiprosessia, miten aineistoa on käsitteellistetty ja mihin johtopäätökset ovat perustuneet. Sitaatit antavat mahdollisuuden myös lukijan omien tulkintojen tekemiseen ja pohdintaan tutkimustulosten luotettavuudesta sekä uskottavuudesta. (Lindqvist 2009, 100.) Uskottavuus on Eskola ja Suorannan (2008, 211) mukaan yksi luotettavuuden kriteeri. Uskottavuuden varmistaminen edellyttää tutkijaa tarkistamaan käsitteellistyksien ja tulkintojensa vastaavuutta tutkittavien käsityksiin. Tässä tutkimuksessa uskottavuus luotettavuuden kriteerinä on merkittävässä asemassa, sillä parisuhdeväkivalta aiheena kätkee sisälleen paljon erilaisia jopa ristiriitaisiakin lähestymistapoja. Analyysivaiheiden huolellinen avaaminen ja sitaattien käyttö tutkimuksellisten analyysivaiheen tukena vahvistaa mielestäni tutkimuksen uskottavuutta.

Parisuhdeväkivaltailmiö herättää aina tunteita, ajatuksia ja mielipiteitä. Se liukuu oikean ja väärän sekä hyväksytyyn ja kielletyn välimaastossa. Tutkijakaan ei ole tämän ilmiön ulottumattomissa. Olen pyrkinyt pohtimaan aineiston analyysivaiheessa hyvin syvästi, tuleeko kaikki oleellinen esille siinä muodossa, missä haastateltava on sen halunnutkin kerrottavan. Tästä syystä analyysiyksiköiden ja alaluokkien määrittely tuntui hyvin vaativalta ja aikaa vievältä analyysin vaiheelta. Hyvää tutkimusta ohjaa Tuomen ym. (2009, 127) mukaan eettinen kestävyys. Eettisyys liittyy aina tutkimuksen laatuun eli jokaiseen tutkimuksen vaiheeseen ja siihen, että ne tehdään mahdollisimman huolellisesti. Eettinen sitoutuneisuus tarkoittaa sitä, että tutkimuksen eri vaiheet eivät ole vain tarkastuslistoja, pakollisia suoritteita vaan myös eettisesti kestävä harkinnan tulos.

Tuomi ym. (2009, 128) ovat havainneet, että laadullisessa tutkimuksessa suhtaudutaan tutkimuksen etiikkaan hyvinkin eri tavoin. Yhtäältä tutkimuseettiset ongelmat liittyvät tutkimustoimintaan: aineiston keräämiseen, menetelmien luotettavuuteen tai tulosten esittämistapaan. Toisaalta kaikki tutkimuksessa tehdyt valinnat ovat arvosidonnaisia, moraalisia valintoja, jolloin pyritään vastaamaan kysymyksiin: miten tutkimuksen kannalta keskeiset analyysiyksiköt valitaan ja mitä pidetään tärkeänä. Tämän tutkielman eri vaiheissa halusin pitää mielessä erityisesti kysymyksiä, mitä pidän tärkeänä, minkä taas jätän huomiotta ja miksi. Nämä kysymykset korostuivat erityisesti valintatilanteissa kuten analyysimenetelmän valinnassa. Olen pyrkinyt kuvaamaan huolellisesti tutkimukseni eri vaiheita. Tällä tavalla olen yrittänyt vaikuttaa parhaimmalla mahdollisella tavalla tutkielman luotettavuuteen myös sen eettiset näkökulmat huomioiden.

5 SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN KÄSITYKSIÄ JA AJATUSRAKENNELMIA PARISUHDEVÄKIVALLASTA

5.1 Parisuhdeväkivallan tekijänä ja uhrina

Aiemmat tutkimukset etenkin Suomessa ovat edelleen hyvin vahvasti tuoneet esille naisen asemaa uhrina ja miehen tekijänä. Mies parisuhdeväkivallan uhrina on saanut väkivaltatutkimuksen piirissä vain vähäistä huomiota, vaikkakin kiinnostus väkivaltaisen naisen uhrina olevan miehen kokemusmaailmaa kohtaan on jo herännyt (ks. Flinck 2006; Törrönen 2009). Sen sijaan naisen kokemuksia parisuhdeväkivallan uhrina on tutkittu jo useissa väitöskirjoissa ja muissa tutkimuksissa niin Suomessa kuin ulkomailakin. (ks. Hyden 1995; Johnsson 1998; Husso 2003; Ojuri 2004; Keskinen 2005).

Myös haastattelemieni sosiaalityöntekijöiden mukaan parisuhdeväkivallan tekijöinä ovat edelleen useimmiten miessukupuolen edustajat kuin naiset. Tämä siitäkin huolimatta, että viime vuosina julkisuudessa käydyissä keskusteluissa naisten käyttämään parisuhdeväkivaltaan ja naisten väkivallan muotoihin on kiinnitetty yhä enemmän huomiota. Vaikka sosiaalityöntekijät kokivatkin parisuhdeväkivallan uhrina olevan pääsääntöisesti edelleen naisen, parisuhdeväkivallan miesuhri ei ole enää mitenkään tavaton asiakas. Sosiaalityöntekijöiden käsitykset ja ajatusrakennelmat parisuhdeväkivallasta liittyivät pyrkimykseen erottaa väkivallan tekijän ja uhrin asema toisistaan, jolloin sukupuolella tuntui olevan myös merkitystä. Haastatteluissa ilmeni lisäksi parisuhdeväkivaltatilanteita ja -tapauksia, joissa tekijän ja uhrin aseman erottaminen toisistaan oli sosiaalityöntekijöiden mielestä lähes mahdotonta. Valtasuhteen jakautuminen tekijän ja uhrin tai miehen ja naisen välillä ei ehkä olekaan niin helposti jäseneltävissä kuin aiemmin on luultu.

5.1.1 Uhrin sukupuoli ja parisuhdeväkivalta

Tutkimukseen osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden mielestä naisen kokemaan väkivaltaan vaikutti selvästi väkivallan kesto ja raaistumisen, etenkin väkivallan toistumisen ja laajentumisen myötä. Sosiaalityöntekijät pitivät oleellisena jäsentää parisuhdeväkivallan taustatekijöitä tapauskohtaisesti. Oleellisena ei pidetty niinkään väkivallan tekoa tapahtumana vaan taustalla vallitsevien olosuhteiden määrittelyä ennen varsinaista väkivallan tekoa sekä väkivallan tekojen seurauksien jäsentämistä. Uhri ja tekijä olivat selkeimmin erotettavissa toisistaan, kun väkivalta oli ollut hyvin pitkäkestoista sekä muodoltaan

moninaista jopa raakaa. Näissä tapauksissa väkivallan tekijän ja uhrin asema oli sukupuolistunutta, jossa mies oli pääsääntöisesti väkivallan tekijänä ja nainen uhrina.

Pitkään väkivallan uhrina ollut nainen kuvailtiin voimattomana ja kyvyttömänä hallitsemaan omaa elämäänsä. Sosiaalityöntekijät kuvasivat pitkäkestoisen parisuhdeväkivallan uhria seuraavasti:

”... uhri puhuu väkivallasta esimerkiksi hyvin tälleen arkisesti ja ilman mitään sen suurempia tunteita. Siitä pystyy päättelemään se, että se on hälle aika jokapäiväistä kauraa.” (st1)

”... se oma elämänhallinta niinku puheen tasolla niin se näyttäytyy että ihminen on niinku lehti, et tuuli kun puhaltaa sitä minne vaan, sillä ei oo hirveesti kykyä hallita elämää.” (st4)

Sosiaalityöntekijän kertoman perusteella voidaan tulkita, että väkivallan vakavuudesta kertoo uhrin alistuneisuuden taso. Miten vahvasti uhri on alistunut tekijän vallan alle? Mitä kaikkea tekijä pystyy väkivallan uhrille tekemään ja mitä kenties ei vielä voi tehdä? Esimerkiksi sosiaalisen elämän kontrollin vahvuus kertoo uhrin alistuneisuuden tasosta. Onko uhrilla enää ketään ystävää, tuttavaa tai sukulaista, keneen hän pitää yhteyttä? Missä määrin ja millä tavoin väkivallan tekijä kontrolloi uhria? Hearn (1998, 92) määrittelee verbaalisen, emotionaalisen sekä henkisen väkivallan johtavan naisen kontrollointiin ja liikkumavapauden rajoittamiseen, mikä on tulkittavissa myös epäsuoraksi fyysiseksi väkivallaksi.

Vaikka fyysistä väkivaltaa pidettiin näkyvimpänä väkivallan muotona, henkinen väkivalta nousi haastattelemieni sosiaalityöntekijöiden määrittelemissä väkivallan muodoissa keskeiseen asemaan. Henkinen väkivalta korostuu uhrin alistamisen keinona, jolla tehostetaan fyysisen väkivallan uhkaa. Uhkailu, kiristäminen, toisen nöyryyttäminen, pakottaminen, mitätöiminen, nimittely, haukkuminen ja ystävistä eristäminen kuuluivat sosiaalityöntekijöiden käyttämään henkisen väkivallan määritelmään, jolla uhria pyrittiin tekijän osalta kontrolloimaan. Muita sosiaalityöntekijöiden mainitsemia väkivallan muotoja olivat seksuaalinen, hengellinen ja taloudellinen väkivalta sekä hoidon laimin-

lyönti, joka oli tyypillistä ikäihmisten keskuudessa kun parisuhteen toinen osapuoli oli puolisonsa hoidon varassa.

Haastattelemiini sosiaalityöntekijät kertoivat, että mies parisuhdeväkivallan uhrina tulee hyvin harvoin esiin. Haastateltavista osa ei ollut koskaan tavannut miesuhria, mutta he arvelivat sen johtuvan siitä, että miehen on vaikea kertoa joutuneensa naisen väkivallan uhriksi. Sosiaalityöntekijät, jotka olivat kohdanneet miehen uhrina, toivat esille miehen kokevan väkivallan hyvin häpeällisenä asiana. Mies väkivallan uhrina voi kokea jopa kaksinkertaista häpeää tilanteestaan. Ensinnäkin erityisen leimallisena pidettiin sitä, että nimenomaan he mieskulttuurin maskuliinisina edustajina ovat joutuneet tilanteeseen, jossa kulttuurisesti heikommassa asemassa pidetty nainen käyttää väkivaltaa miestä kohtaan. Toiseksi asian häpeälliseksi tekee jo pelkästään parisuhdeväkivallan uhrina oleminen. Uhrin häpeän voidaan katsoa koskettavan erityisesti miesuhria, väheksymättä naisen kokemusmaailmaa. Haastattelemiini sosiaalityöntekijät kuvailivat harvoja miesuhrien kohtaamisia seuraavalla tavalla:

”... ei mulla hirveesti oo miesuhreja ollu asiakkaana, mut ne mitä on ollu niin ne on sillä tavalla vielä herkempiä sille häpeälle, syyllisyydelle ja tämmöselle, kuin naiset. Varsinkin sille häpeälle. Koska sen lisäksi, että siihen yhdistyy ihan normaalin häpeän kantaminen, niin heillä yhdistyy siihen myös se häpeä, että he on miehenä tämmösessä tilanteessa.” (st1)

”... yhtäläillä väittäisin, että se mies kokee sitä henkistä alistamista sen naisen puolelta, mut sitä ei ehkä niinkun, joko sitä ei haluta myöntää tai sitä sitte pidetään toisella tavalla niinkun näkymättömänä.” (st6)

Flinckin (2006, 113) tutkimus osoittaa myös miehen kokevan väkivallan uhrina pelkoa naisen uhkaavan käyttäytymisen vuoksi. Tässä tutkimuksessa haastattelemieni sosiaalityöntekijöiden puheesta ei tullut esille väkivallan muotoja tai muuta väkivallan käytön kuvausta, jonka uhriksi nimenomaan mies on joutunut. Sosiaalityöntekijöiden mukaan on hyvin tärkeää pohtia, millainen merkitys juuri miehen kokemalla kaksinkertaisella häpeällä voi olla väkivallan esiin tulemisessa ja avun hakemisessa. Kulttuurinen ilmapiiiri, arvot ja asenteet antavat kenties juuri naiseen kohdistuvan parisuhdeväkivallan

esiin tulemiselle enemmän tilaa. Naisen on ehkä kulttuurisesti luonnollisempaa olla uhri kuin miehen.

5.1.2 Tekijän sukupuoli ja parisuhdeväkivalta

Parisuhdeväkivallan tekijä näyttäytyi haastattelemieni sosiaalityöntekijöiden puheessa monin eri tavoin. Väkivaltaa kykenee käyttämään niin miehet kuin naiset sekä tytöt että pojat. Vakavaa väkivaltaa käyttävä nainen turvautuu useimmiten erilaisiin aseisiin kuten puukkoihin ja veitsiin. Naisen väkivallan tekoihin liitettiin myös sosiaalityöntekijöiden kertomuksissa aiemmat, naisiin kohdistuvat väkivallanteot, jotka ovat olleet pitkäkestoisia ja hyvinkin monimuotoisia. Naisen väkivaltaista käyttäytymistä pohtivat sosiaalityöntekijät korostivat juuri yksittäisen väkivallan teon taakse menemisen tärkeyttä ja parisuhteen menneisyyden selvittämistä:

”Joskus esimerkiksi, jos nainen on tehnyt väkivallan teon ja vaikka puukottanut miestänsä, niin saattaa olla sitten niin, että siellä on pitkä väkivallanhistoria taustalla. Se mies onkin kymmenen vuotta pahoinpidellyt sitä naista.” (st1)

Aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että nainen voi olla väkivaltainen aivan yhtäläillä kuin mies, mutta naiselle tyypillisistä parisuhdeväkivallan muodoista ei ole juurikaan tutkimustietoa. Naisen väkivaltaista käyttäytymistä on aiemmissa väkivaltatutkimuksissa selitetty tukahdetun vihan purkautumisena ja miehen kontrollin uhmaamisena (Nyqvist 2001, 120). Ojuri (2004, 149) korostaa naisen väkivallan käytön taustalla olevaa pyrkimystä säilyä vahingoittumattomana ja hengissä väkivaltatilanteesta. Naisen itsepuolustusulottuvuus on Ojurin mukaan tärkeä selittävä tekijä naisen väkivaltaisen käyttäytymisen taustalla. Outlaw (2009, 270) on tutkimuksessaan taas todennut naisen käyttävän erilaisia ei-fyysisen väkivallan muotoja kuten henkistä, sosiaalista ja taloudellista väkivaltaa yhtäläillä kuin mies, jopa todennäköisemmin kuin mies.

Väkivallan muodot limittyvät tekijästä riippumatta toisiinsa. Seurauksiltaan ja väkivallan muodoiltaan vakavaa parisuhdeväkivaltaa käyttävä tekijä on sosiaalityöntekijöiden keskusteluissa useimmiten mies. Parisuhdeväkivalta on tuolloin jo pitkittynyttä ja erilaisia väkivallan muotoja sisältävää. Nyqvistin (2001, 148–149) mukaan parisuhdeväkivaltaa tehneen miehen puheesta on löydettävissä väkivallan oikeuttamista, vastuun siirtämistä väkivallanteosta myös uhrille, olosuhdetekijöihin kuten päihtymyksen tilaan ve-

toamista tai väkivallan käytön kieltämistä kokonaan. Haastattelemieni sosiaalityöntekijöiden mukaan tekijän puheessa tulee usein esille edellä mainittuja piirteitä, mutta sen lisäksi tekijällä voi olla kyvyttömyyttä asettua uhrin asemaa.

Flinckin (2006, 92) tutkimustulokset taas osoittavat sekä miehen että naisen kieltävän, vähättelevän ja oikeuttavan parisuhdeväkivallan tekoaan puheessaan. Väkivallan tekijöinä, mies ja nainen myöntävät väkivallan vääryydeksi ja tuntevat häpeää teostaan. Miehellä ja naisella on Flinckin näkemyksen mukaan erilaiset perustelut väkivallan käytölle. Mies oikeuttaa väkivaltaa hallinnan tunteen tavoittelulla ja nainen taas vuorovaihtukseen kutsumisella, jotta parisuhteen ongelmat saadaan ratkaistua. Tässä aineistossa tuli esiin myös väkivallan tekijöitä, jotka puhuivat teostaan eri tavalla. Nämä tekijät olivat sosiaalityöntekijöitten puheissa usein ”ensikertalaisia” tai ”yksittäisen väkivallanteon tekijöitä”. Myös väkivallan tekoa luonnehdittiin ainutlaatuisiksi ”ensikertatapahtumaksi”, jolloin perheellä ei ole ollut aikaisempaa kontaktia palvelujärjestelmässä ja molemmat, niin tekijä kuin uhrikin, tunnistavat tilanteen vakavuuden:

”... jos on joku niinku ensikertatapahtuma, jossa on rysähtäny pahasti niin sieltä näkee niinku aika usein et sit se myös sen tekijän hätä on suuri ja sen häpeä ja pelko, et mitä tässä tapahtuu.” (st4)

Aineistostani nousi esille myös tärkeä näkökulma siihen, mitä pidetään ”ensikertatapahtumana”. Väkivallan ilmituleminen viranomaisten tietoisuuteen ei vielä sosiaalityöntekijöiden mukaan kerro varsinaisen väkivallan käytön ensikertaisuudesta. Myös Keskinen (2005, 176) näkee, että yksittäisenä väkivaltatapahtumana pidetty tapahtuma voi pitää sisällään yllättäen myös muita väkivaltatilanteita, joita uhri ei välttämättä tunnista väkivallaksi tai ei uskalla muista vastaavista tilanteista väkivallan pelossaan kertoa. Outlaw (2009, 264) korostaa, että jopa vuosia jatkunut ei-fyysinen väkivalta voi olla vaikeasti tunnistettavissa juuri väkivallaksi. Vasta fyysisen väkivallan käyttö täyttää väkivallan tunnusmerkit. Ronkainen ja Näre (2008, 32) ottavat myös kantaa väkivallan määrittelyyn ja yksittäisten väkivallan tunnusmerkkien liittämiseen tiettyyn tekojen kategoriaan. Heidän mielestään väkivallassa on kyse yksittäisten tekojen sijaan erilaisten tekojen sarjasta. Tämän vuoksi huomion kiinnittäminen myös parisuhteen tai perheen menneisyyteen, tilanteen kokonaiskuvan jäsentämiseksi on olennaista.

Omasta väkivallastaan vastuuta ottava väkivallan tekijä on usein vastaanottavainen tarjotuille tukimuodoille väkivaltaisen käyttäytymisen katkaisemiseksi. Tekijän suhtautuminen väkivallan tekoon, kyky ottaa vastuuta väkivallan teosta vaikuttaa voimakkaasti jatkotyöskentelyyn sitoutumiseen. Tekijän kyky tarkastella omaa käyttäytymistä ja halu vaikuttaa väkivallan käytön katkaisemiseksi, tarjoaa sosiaalityöntekijälle aina paremmat mahdollisuudet tukea myös tekijää kuin tilanteessa, jossa tekijä ei kykene ottamaan vastuuta väkivaltaisesta käyttäytymisestään. Väkivallan ilmituleminen varhaisessa vaiheessa ja tekijän motivoituminen väkivallan katkaisemiseksi, luo hedelmällisen maaperän tekijän ja ammattilaisen yhteistyölle. Mikäli tekijä näkee väkivallan syyt vain uhrissa tai ulkopuolisissa tekijöissä ja itsensä väkivallan tekoon syyttömänä, hän harvoin motivoituu avun vastaanottamiseen. Hän ei välttämättä lainkaan kykene näkemään oman toiminnan merkitystä ongelman ratkaisussa. (Nyqvist 2001, 220–224.) Sosiaalityöntekijät kokivatkin hyvin haasteelliseksi tekijän motivoimisen ja ohjaamisen jatkotukimuotojen piiriin, mikäli hänen kykynsä ottaa vastuuta väkivallanteosta on vähäinen.

5.1.3 Tekijän ja uhrin aseman erottaminen toisistaan

Haastattelemieni sosiaalityöntekijöiden mukaan parisuhdeväkivaltaan kuuluu väkivaltaisia parisuhteita, joissa molemmat ovat väkivaltaisia toisiaan kohtaan ja tekevät toisistaan rikosilmoituksia vuorotellen. Voidaankin sanoa, että uhrin ja tekijän asemaa ei ole aina helppo määrittellä. Parisuhdeväkivaltasuhteen symmetriaa tekijän ja uhrin osalta kuvaa hyvin seuraava lainaus:

”... se on semmonen totuttu tapa, miten niitä ongelmia ratkotaan ja se voi olla niinku molempien osapuolten hyväksymä keino. Aina välillä tulee verta sieltä sun täältä. Mutta se on niinku se keino, millä perheen tasapaino palautetaan.”
(st3)

Ammattilaisen on hyvin vaikea puuttua molempien harjoittamaan väkivaltaan, jossa molemmat ovat sekä tekijöinä ja uhreina. Tyypillistä on myös väkivallan normalisoituminen osaksi perheen tai parisuhteen kulttuuria, jolloin parisuhteen osapuolet eivät näe tarvetta muutokselle, eivätkä halua myöskään vastaanottaa apua. Näissä parisuhteissa väkivalta on ikään kuin parisuhde- tai perhekulttuurin sisällä oleva tapa elää parisuhdetta. Lisäksi väkivalta voi pysyä vakavuudeltaan ja väkivallan muodoiltaan samanlaisena vuosikausia jopa vuosikymmeniä.

Sosiaalityöntekijät pitivät tärkeinä työnsä lähtökohtana pyrkimystä tarkastella tekijän ja uhrin välistä suhdetta sekä vallan jakautumista siinä. Uhrin alistuneisuuden taso sekä tekijän vastuunottamisen taso vaihtelevat parisuhdeväkivaltailmiön sisällä. Joissakin parisuhdeväkivaltatapauksissa väkivalta on symmetristä, jolloin vallan käyttö jakautuu parisuhteen osapuolten kesken suhteellisen tasaisesti ja valtasuhde vaihtelee osapuolten välillä. Näissä tilanteissa sosiaalityöntekijät näkivät, että molemmat osapuolet vaikuttavat väkivallan syntymiseen vaikuttaviin tekijöihin. Väkivallan selitysmalleina käytettiin parisuhteen vuorovaikutusongelmia, joiden taustalla on usein päihde- ja mielenterveysongelmia. Erityisesti väkivaltatilanteissa merkittäväksi tekijäksi nousee alkoholi tai muut päihteet, joiden vaikutuksen alaisina väkivaltaan turvaudutaan. Kokonaisuudessaan väkivalta näyttäytyy oireena jostakin muusta perustavammanlaatuisesta ongelmasta:

”Milloin mistäkin taloudellisista asioista tapellaan tai sitten tapellaan parisuhteen liittyvää pitkäaikaista problemaa. Selkeesti siellä on se päihdeongelma numero yksi, joka sitten aiheuttaa ne väkivaltatilanteet.” (st2)

Toisaalta taas äärimmäisissä väkivaltatilanteissa valtasuhteen epätasapaino voi olla merkittävä. Uhrin elintila on erittäin kapea ja hän voi olla jopa hengenvaarassa. Tekijän vallankäyttö pitää sisällään raakaakin väkivaltaa, joka on toistuvaa sekä eri väkivallan muodoista samanaikaisesti rakentuvaa.

”Mies ajoi kadulla, ei siis millään isolla kadulla vaan tämmösellä hiekkatiellä, kylän raitilla tavallaan ja tota se ajoi autolla ja pakotti vaimonsa kävelemään vieressä alasti.” (st 1)

”...vaan taivas on rajana ja ihmisen kekseliäisyys, et kuinka sä voit toista ihmistä nöyryyttää (...) siellä oli ollu tosi rankkaa seksuaalista väkivaltaa ja niinku pahoinpitelyä ja vapaudenriistoa ja raiskauksia ja kaikkea.” (st1)

Sosiaalityön kannalta, pyrkimys erottaa tekijän ja uhrin asema toisistaan nähtiin tärkeäksi erityisesti sen vuoksi, että palvelut ja hoitomuodot kohdentuisivat yksilön tarpeita vastaaviksi ja oikea-aikaisiksi. Tavoitteena on myös vastata niin tekijän kuin uhrinkin

avun tarpeisiin parhaimmalla mahdollisella tavalla. Keskinen (2005, 209) korostaa, että väkivaltaongelman hämärtyminen muiden ongelmien taakse voi vaikeuttaa uhrin ja tekijän yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. Tämä korostuu erityisesti tilanteissa, joissa valtasuhteet ovat lukkiutuneet ja väkivalta on toistuvaa.

Virallinen väkivaltakeskustelu tuomitsee väkivallan teon perheessä ja parisuhteessa, korostaen tekijän vastuuttamista väkivallanteostaan (Husso 2003, 15; Nyqvist 2001, 20; Keskinen 2005, 185). Parisuhdeväkivallan rikosoikeudellista luonnetta halutaan myös painottaa (Niemi-Kiesiläinen & Kainulainen 2006, 115; Lindqvist 2009, 15). Käytännössä väkivaltakeskustelussa uhrin ja tekijän aseman ero kuitenkin usein hämärtyy. Tämä on käynyt ilmi muun muassa tutkimuksissa, joissa on analysoitu parisuhdeväkivaltaa käyttäneen miehen puhetta. Miehen puheesta on tutkimusten mukaan löydettävissä väkivallan oikeuttamista, vastuun siirtämistä väkivallanteosta myös uhrille, olosuhdetekijöihin kuten päihtymyksen tilaan vetoamista tai väkivallan käytön kieltämistä kokonaan. Julkisuuressa käyty väkivaltakeskustelu pitää sisällään yllättäen samoja teemoja kuin miehen puhe omasta väkivaltaisuudestaan. (Hearn 1998, 107–110; Nyqvist 2001, 148–149; Ajo & Grönroos 2005, 112.)

Konkreettinen esimerkki väkivallan tekijän vastuuttamisen vaikeudesta sekä tekijän ja uhrin aseman hämärtymisestä löytyy iltapäivälehtien perhe- ja parisuhdeväkivaltatutkimuksista. Näissä uutisoinneissa väkivallan tekijästä tulee usein esimerkiksi taloudellisten huolien, stressin tai avioerosta johtuvan kriisin vuoksi myös uhri. Huomionarvoista on myös se, että uutisoinneissa vaietaan sukupuolijakaumasta. Väkivaltakeskustelua tuntuu edelleen voimakkaasti ohjaavan perinteinen ja pitkään vallalla ollut perhedynamiikan näkökulma parisuhdeväkivaltaan. Parisuhdeväkivalta nähdään tiettyssä perhe- tai parisuhteessa ilmenevänä ongelmana, johon eri osapuolet ovat olleet yhtälailla, kukin omalta osaltaan vaikuttamassa. Parisuhdeväkivalta nähdään usein oireena jostain muusta perustavammanlaatuisesta perheongelmasta kuten esimerkiksi perheenjäsenten välisestä vuorovaikutusongelmasta. (Ajo ym. 2005, 14; Hintikka 1999, 224–225; Keskinen 2005, 237–239.)

Feministinen teorianmuodostus on painottanut julkisessa parisuhdeväkivaltakeskustelussa tekijän ja uhrin aseman erottamisen tärkeyttä. Nyqvistin (2001, 20–21) mukaan uhria voidaan syyllistää kohtuuttomasti väkivallan kokemuksesta, mikäli tekijää ei saa-

teta vastuuseen väkivallasta. Vaarana on myös väkivaltaongelman jääminen muiden ongelmien taakse, jolloin koko parisuhdeväkivalta itsenäisenä ongelmana voi jäädä käsittelemättä. (ks. myös Keskinen 2005, 209.) Feministisen teorianmuodostuksen myötä parisuhdeväkivalta on alettu nähdä laajana yhteiskunnallisena ongelmana, jolloin korostuu myös väkivaltailmiön taustalla olevat yhteiskunnalliset rakenteet, miehen ja naisen eriarvoisuuteen liittyvät perinteet, tavat ja uskomukset. Parisuhdeväkivallan määrittelymistä sukupuolistuneeksi väkivaltaongelmaksi pidetään olennaisena. (Ajo ym. 2005, 16; Nyqvist 2001, 20).

5.2 Väkivalta vallan käyttönä

Haastattelemani sosiaalityöntekijät määrittelivät parisuhdeväkivallan ensisijaisesti vallan käytöksi, jossa toinen osapuoli on toista vahvempi ja voimasuhteet ovat jakautuneet epätasaisesti. ”Väkivallan määrittely” -alaluokkaan liitettiin usein valtasuhteen epätasapaino tekijän ja uhrin välillä. Määrittelyssä korostettiin tekijän halua alistaa heikommasa asemassa olevaa osapuolta. Määritellessään parisuhdeväkivaltaa ilmiönä sosiaalityöntekijät painottivat näin ollen väkivalta vallan käyttönä -konstruktiota.

”Mun mielestä siinä on pääasiallisesti kyse vallasta ja vallan tavoittelusta ja siitä, että halutaan toinen ihminen alistaa.” (st5)

”...voimasuhteet on siinä ihan selkeesti, että siinä halutaan alistaa toista (...) et siinä toinen on heikommassa asemassa (...) et ne ei oo tasavertasia, et vahvemman oikeudella jotenkin hallitaan.” (st5)

”Väkivallan syntyminen” -alaluokassa sosiokulttuuristen selitysmallien yhteydessä korostui myös väkivalta vallan käyttönä -konstruktiio. Sosiokulttuuriset selitysmallit ja etenkin feministinen teoria väkivallan syntymistä selittävinä tekijöinä nousi aineistosta esille etenkin muodoiltaan ja seurauksiltaan vakavan sekä pitkäkestoisen parisuhdeväkivallan yhteydessä. Lisäksi yhteiskunnallisia, rakenteellisia tekijöitä syytettiin väkivaltaan puuttumattomuudesta. Sosiaalityöntekijät kokivat lainsäädännön kyvyttömäksi tunnistaa parisuhdeväkivalta vakavaksi rikokseksi tai varmistaa turvakotipalvelujen saatavuus kaikille suomalaisille tasa-arvoisesti:

”...isona asiana on turvakotipaikkojen käytettävyys tai se että niinkun yleensä se suhtautuminen siihen tarviiko kuntien tarjota turvakotipalveluja. Et sitte siihen vedotaan et eihän siellä ole niinku käytettävyyttä. Mutta onhan meillä palolais-tokin pystyssä vaikka se ei oo joka päivä sammuttamassa tulipaloja tai raivaa-massa onnettomuuksia.” (st4)

”...parisuhdeväkivalta kriminalisoitiin vasta tosi myöhään. Et meidän lainsäädäntö on nähny asian semmosena mikä kuuluu asiaan, mitä pidetään hyväksyttävänä ja siihen ei lainkaan keinoin tarvitse puuttua.” (st1)

Jokisen (2000, 17, 39) mukaan naisiin kohdistuva rakenteellinen väkivalta voi näyttäytyä esimerkiksi valtiollisen päätöksenteon tai muun vastaavan institutionaalisen väkivallan muotona. Erityisen huolestuttavana Jokinen pitää patriarkaalisen vallankäytön muotojen laajentumista ja normalisoitumista osaksi yhteiskuntamme rakenteita. Pidämme normaalina esimerkiksi naisiin kohdistuvaa alentavaa pornografista tuotantoa mainoksissa ja elokuvissa. Erityisen huolestuttavaa on kuitenkin se, että myös naiset itse pitävät näitä väkivallan muotoja normaalina tapana kohdella naista.

Väkivalta vallan käyttönä -konstruktioon liittyy usein naisiin kohdistuva väkivalta -diskurssi, jolloin väkivallan sukupuolistuminen on keskeinen väkivaltaa määrittävä tekijä. Parisuhdeväkivallan määrittely vallan käytöksi ja etenkin sukupuolistuneeksi vallan käytöksi, missä mies on väkivallan tekijä ja nainen uhri, johtaa juurensa juuri sosiokulttuuriseen ja feministiseen teoriaperustaan. Teorian perusajatus kulminoituu patriarkaaliseen yhteiskuntaan ja asenteisiin, jossa elämänilmiöihin suhtaudutaan sukupuolistuneesti. Miesten ylivalta ja väkivalta on hyväksyttyä, kun taas naisen käyttämään väkivaltaan suhtaudutaan torjuvasti. (Säävälä ym. 2006, 28.) Keskinen (2005, 181) näkee väkivalta vallankäyttönä -konstruktiossa oleellisena tekijän vastuuseen saattamisen väkivallanteostaan. Tekijän esiin nostaminen vaatii näin myös moraalista kannan ottoa väkivallan katkaisemiseksi.

Alaluokat ”tekijä ja uhri” sekä ”sukupuolen merkitys” oli pääsääntöisesti yhdistettävissä väkivalta vallan käyttönä -konstruktioon. Aineistoni mukaan vahvempana ja väkivaltai-sempänä sukupuolena pidettiin yhä miessukupuolta, joka alistaa vallankäytöllään heikompa sukupuolta, useimmiten naista. Naisen väkivaltaista käyttäytymistä ei kuiten-

kaan kielletty millään tavalla vaan sitä pidettiin mahdollisena. Säävälä ym. (2006, 29) näkevät kuitenkin hyvin epätodennäköisenä missään yhteisössä tai ajankohtana tilanteen, jolloin naiset olisivat yhtä yleisesti ja vakavasti väkivallantekijöitä kuin miehet. Tämä puhuu yhteiskunnassa vallitsevan väkivallan sukupuolistuneisuuden puolesta, jossa mies on useimmiten väkivallan tekijä ja nainen uhri.

5.3 Väkivalta oireena

Jäsentäessäni ”väkivallan syntyminen” -alaluokkaan kuuluvia määrittelyjä haastatteluaineistosta nousi esille hyvin moninaiset parisuhdeväkivallan selitysmallit. Väkivalta vällan käyttönä -konstruktio muuttuikin väkivalta oireena -konstruktioksi (lukuun ottamatta edellä mainittua sosiokulttuurista selitysmallia). Sosiaalityöntekijät näkivät erityisen merkittävänä tekijänä psykiatriset ja psykologiset eli intraindividuaaliset selitysmallit, joista tärkeimpänä pidettiin päihde- ja mielenterveysongelmia. Toisena vallitsevana selitysmallina pidettiin sosiaalipsykologisia selitysmalleja, erityisesti perheessä ja parisuhteessa olevia ongelmia, joiden ratkaisemiseksi osapuolet kokevat keinottomuutta. Pitkään sosiaalityöntekijöinä toimineet sosiaalityöntekijät kokivat myös, että väkivallan siirtyminen sukupolvelta toiselle, sosiaalisen oppimisen kautta on huolestuttavaa. Heillä oli kokemuksia asiakasperheistä, joissa perhekkulttuuriin on kuulunut jo usean sukupolven ajan ongelmien ratkaiseminen väkivallan avulla. Eräs haastateltava kuvaili huoltaan seuraavalla tavalla:

”Kyllä mä näkisin tärkeenä, et siihen puututaan jo siinä vaiheessa kun se on alkuvaiheessa ja sitte ehkä tätä sukupolvien ketjua mitä pitäis saada katkastua. Et se on minusta semmonen ihan merkityksellinen, koska paljon oon työskennelly varsinkin turvakotiaikoina perheissä, joissa on se toinen sukupolvi jo sieltä tulossa.” (st5)

Sosiaalisen oppimisen teorian mukaan väkivalta on opittua käyttäytymistä. Käyttäytymismallin oppiminen tapahtuu lapsen havainnoissa aikuisten käyttäytymistä sekä kasvaessa väkivaltaisessa ilmapiirissä. Perheessä opittu käyttäytymismalli siirtyy näin sukupolvelta toiselle. Väkivalta liittyy jo edellä esille tulleeseen tapaan elää parisuhdetta, jolloin väkivaltaan puuttuminen on sosiaalityöntekijöiden mielestä hyvin vaikeaa. (Gelles 1993, 9.)

Haastattelemani sosiaalityöntekijät nostivat myös elämäntilanteessa tapahtuneet olosuhdemuutokset kuten työttömyyden ja erotilanteen tai yleisen keinottomuuden keskiöön:

”... tietenkin siinä on keinottomuutta (...) Tietenkin se elämäntilanne, että minäkäläinen elämäntilanne on. Jos on työttömyyttä ja alkoholiongelmia, noita mielen-terveysongelmia. Ei ole keinoja selvittää asioita” (st6)

”Toki siinä näkyy niinku monenlaisten pulmien kirjo. Niinku mielen-terveysongelmat on tietysti yks, mutta vallankin niinku päihteidenkäyttö. Se kyllä liittyy harmillisen moneen asiaan.” (st3)

Väkivalta oireena -konstruktio painottaa Keskisen (2005, 201–203) mukaan sukupuolineutraalia lähestymistapaa, jossa väkivalta on oire perustavammanlaatuisesta, koko perheen ongelmasta ja pahasta olost. Ilmiön selittämisen kannalta väkivallan tekijän ja uhrin erottelu ei ole merkityksellistä. Väkivalta ei ole itsenäinen ongelma vaan seuraus jostakin muusta ongelmasta kuten erotilanteesta, masennuksesta tai parisuhteen vuorovaikutusongelmista. Tähän konstruktioon liitettiin Keskisen tutkimuksessa sukupuolineutraali, osapuolten symmetriaa painottava perheväkivaltadiskurssi.

Ajattelun taustalla vallitsee perinteinen perhedynaaminen teoria, joka on ollut pitkään, aina 1970 -luvulta saakka, vallitseva näkökulma perheväkivaltaongelmiin. Lähtökohtana on ollut väkivaltatyön pioneerin, Ensikotien liiton toiminnan perustana ollut, koko perheen kanssa työskentelyyn tähtäävä malli. Tyypillistä perhedynaamiselle lähestymistavalle on väkivaltaongelman neutralisointi sekä väkivaltaan syylistymisen että sukupuolen osalta. (Nyqvist 2001, 20.) Väkivallan syntymisen näkeminen perhesuhteisiin liittyvänä ilmiönä, ongelmana, johon liittyy myös muut olosuhdetekijät kuten mielen-terveysongelmat, päihdeongelmat ja työttömyys, on edelleen myös aineistoni sosiaalityöntekijöiden puheessa selkeästi tunnistettavissa. (ks. Peltoniemi 1984.)

5.4 Väkivalta tapauksena

Aivan kuten Keskisen haastattelemat perhetyön ammattilaiset edellä, myös Lindqvistin (2009, 226) haastattelemat sosiaalityöntekijät määrittelivät parisuhdeväkivaltaa kahden edellä mainitun konstruktion, väkivalta vallan käyttönä tai väkivalta oireena -

konstruktioiden kautta. Molemmat tutkimukset osoittavat, että konstruktioiden taustalla vallitsevat kaksi keskeistä diskurssia: naisiin kohdistuva väkivalta- ja perheväkivalta-diskurssit. Nämä keskeiset konstruktiot ovat tulkittavissa ja yhdistettävissä feministiseen ja perhedynaamiseen teoriaperustaan. Feministisen ja perhedynaamisen teoriaperustan voidaan näin todeta olevan työntekijöiden ajattelua ja toimintaa ohjaavina keskeisinä teorioina.

Tämän tutkielman haastatteluaineisto osoitti, kuinka parisuhdeväkivalta määriteltiin sosiaalityöntekijöiden puheessa ensisijaisesti väkivalta vallankäyttönä -konstruktion kautta. Se ei kuitenkaan poissulkenut ilmiön syntymiseen vaikuttavien tekijöiden jäsentämistä oireeksi jostakin muusta ongelmasta tai jopa useista samanaikaisista ongelmista. Parisuhdeväkivallan syntymiseen vaikuttavia tekijöitä selitetään samanaikaisesti monen eri teoreettisen lähestymistavan kautta, mutta kuitenkin vallankäyttöön kytkeytyen. Näin ollen voidaan sanoa, että sekä feministinen että perhedynaaminen teoriaperustan nivoutuvat toisiinsa haastattelemieni sosiaalityöntekijöiden puheessa.

Sosiaalityöntekijät painottivat, että parisuhdeväkivalta on jäsennettävä tapauskohtaisesti, jossa oleellista on valtasuhteiden epätasapainon laadun selvittäminen tekijän ja uhrin kesken. Väkivalta on aina huolestuttavaa ja sen seuraukset laajalle ulottuvia. Tosiasia on kuitenkin, että sosiaalityöntekijänä parisuhdeväkivallan esiin tulon jälkeen on tehtävä eräänlaista parisuhdeväkivallan luokittelua. Sosiaalityöntekijät korostivat ”väkivaltatapauksen luokittelu” -alaluokassa väkivallan tilannesidonnaisuutta ja tapauskohtaisuutta. Näkökulmaan liittyi vahvasti sosiaalityöntekijöiden arviointi valtasuhteen jakautumisesta, käytetyn väkivallan muodoista sekä toistuvuudesta. Parisuhteen tai perheen menneisyyden, mahdollisen aiemman väkivaltahistorian jäsentämistä pidettiin hyvin oleellisena etenkin väkivallan toistuvuuden ja pitkäkestoisuuden selvittämisen osalta.

Sosiaalityöntekijät hakivat väkivaltatapauksissa vastausta muutamiin keskeisimpiin kysymyksiin. Mitä on tapahtunut? Miten vakavaa on tapahtunut? Mitkä syyt siihen ovat johtaneet? Mikä on väkivallan kesto ja toistuvuus? Kuka on tehnyt minkäkinlaisia asioita? Miten tekijän ja uhrin asema on erotettavissa toisistaan? Mikä on uhrin alistuneisuuden taso? Miten tekijä puhuu väkivallan teostaan? Käytännössä sosiaalityöntekijät joutuvat parisuhdeväkivaltaa kohdatessaan luokittelemaan tapausta hyvin monella tasolla. Keskeisinä väkivalta tapauksena -konstruktion kuuluvina teemoina voidaan pitää ”vä-

kivallan kesto ja toistuvuus”, ”väkivallan muodot”, ”tekijän ja uhrin sukupuoli” ja ”valtasuhde”-teemoja. Sosiaalityöntekijöiden tekemä väkivallan luokittelu ohjaa myös taustalla vallitsevan teoriaperustan painottumista joko feministiseen tai perhedynaamisen teorian suuntaan. Tällöin voidaan hakea vastausta kysymykselle, muotoutuuko parisuhdeväkivaltatapaus oireeksi jostakin muusta ongelmasta vai selkeästi vallan käytön ongelmaksi.

Johnson (2006, 1003) on luokitellut parisuhdeväkivaltaa neljään tyyppiin: intiimi terrori (intimate terrorism), väkivaltainen vastustaminen (violent resistance), molemminpuolinen väkivaltainen kontrolli (mutual violent control) ja tilanneväkivalta (situational couple violence). Johnson näkee intiimin terrorin väkivaltana, joka on hyvin vakavaa, ajan saatossa pahenevaa sekä kumppanin kokonaisvaltaiseen alistamiseen ja kontrollointiin perustuvaa. Intiimi terrori on sukupuolistunutta väkivaltaa, missä väkivallan tekijänä on pääsääntöisesti mies ja uhrina nainen. Väkivaltainen vastustaminen on rinnastettavissa lähinnä naisen itsepuolustukseen, jossa toisen osapuolen, useimmiten miehen väkivaltaan sisältyy myös kontrolliluonne. Johnsonin mukaan molemminpuolisessa väkivallassa on kyse kummankin osapuolen kontrollin ja väkivallan käytöstä toista kohtaan. Väkivalta on näin ollen tekijän ja uhrin sukupuolen osalta symmetristä. Tilanneväkivalta voi olla vain toisen ajoittaista väkivaltaista käyttäytymistä, jossa toinen osapuoli ei käyttäydy väkivaltaisesti tai on yhtäläillä väkivaltainen. Väkivalta on vain tietyissä tilanteissa esiin nousevaa ja siihen ei liity väkivallan kontrolliluonnetta. Myös tilanneväkivalta on tekijän ja uhrin sukupuolten osalta symmetristä.

Johnsonin (2006, 1003, 1013) tyypittelyssä otetaan kantaa sukupuolten väliseen suhteeseen tekijän osalta sekä väkivallan kontrolliluonteen painottumiseen. Hän pitää parisuhdeväkivallan tyypittelyä tärkeänä, koska niiden taustalla on tunnistettavissa erilaisia väkivaltaan johtavia syitä. Myös väkivallan kehityskulku poikkeaa eri tyyppien välillä. Lisäksi niiden kesken on havaittavissa suurta vaihtelua väkivallan seurauksien sekä väkivaltaan tehtävien interventioiden osalta. Tyypittelyn myötä rakentuu kokonaiskuva juuri tietystä väkivaltatilanteesta ja sen vaatimista toimenpiteistä. Johnson korostaa, ettei myöskään tutkimuksellisesti ole mahdollista tavoittaa parisuhdeväkivallan luonnetta, mikäli me emme tyypittele parisuhdeväkivaltaa.

Parisuhdeväkivallan tyypittelyyn tai luokitteluun on vielä toistaiseksi suhtauduttu hyvin epäilevästi varsinkin suomalaisessa parisuhdeväkivaltatutkimuksessa ja kirjallisuudessa. Parisuhdeväkivallan luokittelua on kuitenkin tehty eräässä suomalaisessa väkivaltatutkimuksessa. Piispan (2006, 52–56) naisiin kohdistunut väkivalta 2005 -tutkimuksessa jaotellaan naisen kohtaamaa väkivaltaa neljään tyyppiin. Episodi menneisyydestä tarkoitti yli kymmenen vuotta sitten päättynyttä lievää väkivaltaa (39 % naisista). Lyhyt väkivallan historia -luokkaan kuului aivan äskettäin tapahtunut vakava väkivalta, kuitenkin ilman eristämistä tai traumatisoitumista (33 % naisista). Henkinen piina tarkoitti jo pitkään jatkunutta väkivaltaa, joka on ollut niin henkisesti kuin fyysisestikin vammauttavaa. Siihen liittyi henkisen kontrolloinnin ja alistamisen lisääntyminen, millä oli sekä henkisesti että fyysisesti vammauttava vaikutus (18 % naisista). Parisuhdeterrori -ryhmään kuuluvat naiset olivat hyvin samankaltaisessa tilanteessa kuin henkisen piinan ryhmään kuuluvat naiset (10 % naisista). Tähän ryhmään kuuluvat naiset kuitenkin kokivat fyysisesti hyvin rajua väkivaltaa. Piispan tyypittelyn mukaiset kaksi viimeistä ryhmää kuuluivat Johnsonin kuvaamaan intiimi terrori ryhmään.

Ojuri (2004, 21–22) ottaa kantaa parisuhdeväkivallan tyypittelyyn kriittiseen sävyyn. Kannanoton kohteena oli Johnson ja Ferraron (2000) varhaisempi parisuhdeväkivallan tyypittely, jossa tilanneväkivalta oli nimetty yleiseksi parisuhdeväkivallaksi. Ojurin mukaan väkivallan luokittelut ja tyypittelyt laajentavat ja monipuolistavat kuvaamme parisuhdeväkivallasta. Toisaalta Ojuri myös kyseenalaistaa, missä määrin ne auttavat meitä syventämään tietoaamme ja saamaan kokonaiskuvan väkivaltaongelmasta. Ojuri kiinnitti huomiota siihen, miten väkivallan tyypittely ja luokittelu ohjaa meidän ymmärrystämme ilmiötä kohtaan. Hänen mielestään luokittelut voivat myös ohittaa väkivaltaa kokeneen naisen todellisuuden, jolloin naisen avuntarpeeseen ei välttämättä kyetä vastaamaan.

Toisin kuin Ojuri edellä, haastattelemani sosiaalityöntekijät näkevät väkivaltailmiön jäsentämisen ja luokittelun olennaisena ennen kaikkea syventääkseen tietoa ja muodostaakseen kokonaiskuvan, mutta tietyn tapauksen tasolla. Tekijän ja uhrin auttamiseksi suunnatut interventiot vaativat oikea-aikaisuutta ollakseen toimivia ja tarkoituksenmukaisia. Haastateltavat perustelivat luokittelun tarvetta seuraavalla tavalla:

”... jotta siitä pääsee niinku jyvälle niin pitää pystyä vähän luokittelemaan et mitä on tapahtunut, vähän sitä asteikkoa niinku mielessään että miten vakavasta on kyse ja mitkä syyt on siihen johtanu.” (st4)

”... Jos mulla valkee jo siinä ensimmäisellä tapaamisella vaikka, että tässä on vapaudenriistoa ja tässä on tosi rankkaa väkivaltaa ja tässä on sitä tätä ja tuota ja sillä ei oo enää mitään ihmiskotakteja kuin se puoliso ja väkivalta on kestänyt pitkään. Siinä vaiheessa mä jo tiän kun mä kuulen nämä faktat, niin mä tiän sen, mitä mun pitää sille ehtoa sille ihmiselle, että tavallaan siinä kohtaan ei enää riitä se, että se ihminen rupee käymään kriisikeskuksella ja sitä kautta rupee irrottautumisprosessia tekemään vaan silloin mä yritän olla sen ihmisen tukena, et hän siinä hetkessä kun hän kerrankin on tänne päässy, ilman, että toinen on kannoilla seuraamassa. Niin ihminen kun se on siinä hetkessä, kun se on täällä, niin se pystyis tekemään sen päätöksen, että se ei nyt enää palaa sinne vaan minä hommaan sen asumaan kriisikeskukselle tai asumaan turvakodille ja haetaan lähestymiskiellot, haetaan uus puhelinnumero, muutetaan puhelinnumerot salaisiksi. Jos se on niin vakavaa, silloin on nämä kaikki toimet tehtävä heti.” (st1)

Edellä mainitut sitaatit konkretisoivat väkivallan luokittelun merkityksestä sosiaalityön asiakastyön näkökulmasta. Vastoin edellä mainittua Ojurin näkemystä, aineistoni osoittaa, että väkivallan tyypittely auttaa sosiaalityöntekijää valitsemaan palvelujärjestelmää tai keinovalikoimasta juuri ne oikeat tukimuodot kyseessä olevaan tilanteeseen. Tavoitteena on väkivaltaa kokeneen naisen todellisuuden ymmärtäminen, jotta hän tulisi ohittamisen sijaan kohdatuksi. Samalla myös avun tarpeeseen kyetään vastaamaan oikea-aikaisesti ja mahdollisimman toimivin interventioin. Esittäisinkin Ojurille kysymyksen, miksi meidän tulisi saada kokonaiskuva väkivaltailmiöstä, koska kuitenkin väkivalta on aina tapauskohtaista, tietyssä perhe- tai parisuhteessa eri tavoin muotoutunut ja esille tulevaa. Aineistoni tukee ajatusta siitä, kuinka sosiaalityöntekijän on määriteltävä parisuhdeväkivalta aina yhden tapauksen tasolla, jotta kokemus väkivallan todellisuudesta niin uhrin kuin tekijänkin osalta jäsenyisi parhaimmalla mahdollisella tavalla.

Tärkeänä tutkimustuloksena voidaan siis todeta, että sosiaalityöntekijä luokittelee kohtaamaansa parisuhdeväkivaltaa monella eri tasolla. Olennaista on ensinnäkin huolellisen

taustatyön tekeminen, missä esimerkiksi tapauksen väkivaltahistoria kartoitetaan kuten sosiaalityöntekijä seuraavassa kuvaa:

”... rupeen kätteleen sitä historiaa. Jos siellä on lapsia niin mä pyrin selvittään sen, onko perheellä lastensuojelun historiaa. Pyrin selvittään senkin, katon poliisirekisteriä tai pyydän, että mulle selvitetään se onko siellä käynyt poliisi paljon ennen. Et ihan tällasta taustatyötä, et osaan sit vähän suhteuttaa niitä omia toimia, et minkälaisella voluumilla sitä kuhunkin tilanteeseen tarttuu.”

Poliisin kanssa tehtävä yhteistyö on tärkeää. Poliisilta saatu tieto siitä, miten usein perheessä on käyty aiemmin vai onko tapaus myös poliisille tuntematon, on tärkeää tietoa sosiaalityöntekijälle. Parisuhdeväkivalta, etenkin parisuhteissa, joissa ei ole lapsia, jää valitettavan usein vain poliisin tietoon. Perheissä, joissa on lapsia, väkivalta tulee lastensuojeluilmoitusten myötä myös sosiaaliviranomaisten tietoon. Väkivaltahistorian kartoittamiseen liittyy vahvasti näin ollen lastensuojeluorientaatio. Mikäli pariskunnalla on lapsia, on tehtävä aina lastensuojeluilmoitus. Väkivallan toistuvuudella tai väkivalta-tapauksen ensikertaisuudella tuntuu olevan olennainen merkitys. Mitä varhaisemmassa vaiheessa väkivaltaan puututaan, sitä parempia tuloksia interventioilla voidaan saavuttaa kuten seuraava sitaatti osoittaa:

”Jos siellä on jotakin tönimistä ja tuuppimista, niin väkivallalla on käsittääkseni tapana ajan kanssa sitten myös raaistua. Mitä varhaisemmassa vaiheessa sen saisi julki ja siihen pääsis puuttumaan niin se lienee ihan hedelmällistä ihan kaikkien kannalta.” (st2)

Parisuhdeväkivaltaan puuttuminen on haastattelemieni sosiaalityöntekijöiden mukaan selvästi helpompaa ja juridisestikin perustellumpaa lapsiperheiden kohdalla. Onhan turvana ja puuttumisen perusteluna lastensuojelulaki. Lähes jokainen haastatteluun osallistunut sosiaalityöntekijä kertoi lastensuojeluorientaation määrittelevän väkivaltaan puuttumista. Moni pohtikin, miten vaikeaa on puuttua parisuhteissa elävien aikuisten väkivaltaan, kun oma työnkuva on sidoksissa lastensuojeluun. Eräs haastatteleman sosiaalityöntekijä puhui kokemuksestaan seuraavasti:

”...niin tuli semmonen, et on nainen joka tarvittis turvapaikkaa. Kysyin, että onko semmonen että on lapsia, niin selvis, että ei oo lapsia. Niin sit vähän aikaa meni niinku ittelläki, et no oikeesti, et pitääkö mun tässä niinku sit päivystysaikana tässä sit jotenki toimia.” (st3)

Tämä esille tullut puuttumista rajoittava tekijä on mielestäni huolestuttava. Haastattelemani sosiaalityöntekijät kohtasivat lapsiperheiden ulkopuolella tapahtuvaa parisuhdeväkivaltaa hyvin harvakseltaan, korkeintaan akuuttina päivystysluonteisena tapauksena. Tämä esiin tullut parisuhdeväkivallan kohtaamisen ja auttamisen ongelma vahvistaa jo edellä esiin tullutta Ojurin (2004, 157) esittämää havaintoa parisuhdeväkivaltailmiön hajaantumisesta usealle eri palvelusektorille, kuulumatta kuitenkaan oikein kenenkään vastuulle. Ojuri peräänkuuluttaa väitöskirjassaan vakiintuneita yhteistyökäytäntöjä ja toimintamalleja eri ammattilaisten välille. Käytännössä ainakin suurin osa haastattelemistani sosiaalityöntekijöistä kokivat, ettei heillä ole olemassa vakiintuneita toimintamalleja parisuhdeväkivaltaan puuttumiseen. Etenkin kuntakohtaiset erot parisuhdeväkivaltaan puuttumista edellyttävien yhteistyökäytäntöjen osalta ovat merkittäviä.

6 TULOSTEN YHTEENVETO, JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

6.1 Tulosten yhteenveto ja johtopäätökset

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut poliisiorganisaatiossa toimivan sosiaalityöntekijän kokemuksia työssään kohtaamasta parisuhdeväkivallasta. Tutkielma on laadullinen haastattelututkimus, jonka analyysimenetelmänä käytin teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Erityisenä mielenkiinnon kohteena oli, miten sosiaalityöntekijä jäsentää puheessaan parisuhdeväkivaltailmiötä ja sen taustalla vaikuttavia tekijöitä. Pysin tämän tutkielman kautta saamaan vastauksen tutkimuskysymykseeni, millä käsitteillä ja millä ajatusrakennelmilla sosiaalityöntekijän puhe parisuhdeväkivallasta on tulkittavissa. Jäsentävätkö sosiaalityöntekijät parisuhdeväkivallan oireeksi jostakin perustavammanlaatuisesta ongelmasta vai onko kyseessä sukupuolistunutta vallan käyttöä? Vai löytyykö parisuhdeväkivaltailmiön taustalta kenties jokin uusi jäsenyys? Pidin hyvin oleellisena tavoitteena haastatteluaineistosta saadun tiedon yhdistämistä jo olemassa olevaan teoreettiseen jäsennykseen.

Tulosten yhteenvetona voidaan todeta, että haastattemieni sosiaalityöntekijöiden puhe on tulkittavissa useiden erilaisten väkivaltakonstruktioiden kautta. He lähestyivät parisuhdeväkivaltaa ilmiönä näiden eri konstruktioiden myötä, vieläpä samanaikaisesti. Esimerkiksi parisuhdeväkivaltaa määriteltiin vallan käyttönä, mutta väkivallan syntymisen nähtiin olevan oire jostakin muusta perustavammanlaatuisesta ongelmasta (ks. liite 3). Sosiaalityöntekijöiden näkemys parisuhdeväkivallasta on näin myös tulkittavissa eräänlaiseksi synteesiksi useista teorioista, joista vallitsevina, työntekijöiden ajattelua ohjaavina teorioina voidaan edelleen pitää perhedynaamista ja feminististä teoriaa.

Perhedynaamiseen teoriaan on yhdistettävissä perherakenteissa ja vuorovaikutuskulttuurissa olevia sosiaalipsykologisia selitysmalleja. Sosiaalityöntekijät olivat erityisen huolissaan sosiaalisen oppimisen myötä tapahtuvasta, väkivallan siirtymisestä sukupolvelta toiselle. Myös psykiatriset ja psykologiset selitysmallit kuten persoonallisuuden häiriöt, päihde- ja mielenterveysongelmat, yhdistyivät sosiaalityöntekijöiden puheessa sosiaalipsykologisiin selitysmalleihin, perhedynamiikkaan vaikuttaviin tekijöihin. Feministiseen teoriaan yhdistettiin taas sosiokulttuurisia selitysmalleja. Sosiaalityöntekijät toivat haastatteluissa esille juuri parisuhteen vallan epätasapainon sekä yhteiskunnalliset ja

kulttuuriset tekijät, joihin koettiin jossain määrin kyvyttömyyttä puuttua parisuhdeväkivaltakysymyksenä.

Parisuhdeväkivaltaa ilmiönä on lähestyttävä aina yksittäisen tapauksen tasolla, sillä se muotoutuu ja esiintyy eri tavoin, erilaisissa parisuhteissa. Ilmiön yksiselitteinen ja kokonaisvaltainen määritelmä vain ja ainoastaan yhden teoreettisen jäsennyksen kuten feministisen tai perhedynaamisen lähestymistavan kautta, on sekä mahdotonta että myös vailla perusteita. Jotta parisuhdeväkivallan luonteesta voidaan saada syvällistä tietoa ja ymmärrystä, on ilmiötä pyrittävä lähestymään aina kunkin yksittäisen tapauksen tasolla. Aineiston analyysivaiheessa, analyysiyksiköistä muodostui ”väkivaltatapauksen luokittelu” alaluokka. Sosiaalityöntekijät luokittelivat kohtaamiaan väkivaltatilanteita ja -tapauksia seuraavien keskeisten teemojen kautta: ”väkivallan kesto ja toistuvuus”, ”väkivallan muodot”, ”tekijän ja uhrin sukupuoli” ja ”valtasuhde”. Havaitsemani, uuden lähestymistavan nimesin väkivalta tapauksena -konstruktioksi, joka määrittelee väkivaltailmiötä sosiaalityöntekijän tapauskohtaiseen arviointiin perustuvan luokittelun kautta. Alla olevassa kuviossa 2. avaan tutkielman eri vaiheiden etenemistä ja aineistosta esiin nousseen uuden jäsennyksen muotoutumista.

KUVIO 2. Tutkimusprosessin eteneminen ja tulosten muotoutuminen.

Tutkielmani merkittävänä tuloksena voidaan siis pitää väkivalta tapauksena -konstruktion jäsentymistä jo aiemmissa tutkimuksissa esitettyjen väkivalta vallan käytönä ja oireena -konstruktioiden rinnalle (vrt. Keskinen 2005; Lindqvist 2009). Aiemmissä tutkimuksissa ei ole tietääkseni tullut esille ammattilaisten tekemää tapauskoh- taista parisuhdeväkivallan luokittelua. Selventääkseni parisuhdeväkivallan luokittelua, olen koontanut alla olevaan taulukkoon (taulukko 3) luokittelua ohjaavia teemoja. Taulu- kossa on myös neljä luokkaa, jotka ovat nimetty Johnsonin tyypittelyn mukaisesti: intiimi terrorismi, väkivaltainen vastustaminen, molemminpuolinen väkivalta ja tilanneväki- valta. Eroavaisuuksia on havaittavissa luokittelun sisällöllisissä teemoissa. Näitä kahta luokittelua ja tyypittelyä ohjaavat keskeiset, yhdistävät ja erottavat teemat ovat vertail-

tavissa taulukon toisella rivillä. Koska haastattelemieni sosiaalityöntekijöiden luokittelu on hyvin samankaltainen kuin Johnsonin tyypittely, laadin vertailun vuoksi koonnit rinnakkain.

TAULUKKO 3. Yhteenvedoa väkivalta tapauksena -konstruktiosta sekä Johnsonin parisuhdeväkivallan luokittelusta (Johnson 2006, 1003).

	Väkivalta tapauksena -konstruktio:	Johnsonin parisuhdeväkivallan tyypittely:
Keskeiset teemat luokittelussa:	<ul style="list-style-type: none"> • tekijän ja uhrin sukupuoli • väkivallan kesto ja toistuvuus • väkivallan muodot ja kontrolliluonne • valtasuhteen määrittely: alistuneisuuden taso 	<ul style="list-style-type: none"> • sukupuolista / symmetristä • väkivallan kontrolliluonne
Intiimi terrori:	<ul style="list-style-type: none"> • Mies väkivallan tekijänä ja kontrollivallan käyttäjänä • Nainen uhrina, uhrin alistuneisuuden taso huomattava • Väkivalta muodoiltaan monimuotoista ja vakavaa. • Pitkäkestoista ja ajan saatossa selkeästi pahenevaa. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mies väkivallan tekijänä ja kontrollivallan käyttäjänä • Nainen uhrina • Väkivalta muodoiltaan hyvin vakavaa ja ajan saatossa pahenevaa. Tavoitteena toisen alistaminen.
Väkivaltainen vastustaminen:	<ul style="list-style-type: none"> • Mies väkivallan tekijänä. Nainen käyttää väkivaltaa puolustaessaan itseään. • Mies kontrolloi naista. • Nainen vastustaa väkivaltaa, ei ole (vielä) alistunut väkivallalle. • Pitkäkestoista ja ajan saatossa selkeästi pahenevaa. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mies väkivallan tekijänä. Nainen käyttää väkivaltaa puolustaessaan itseään. • Mies kontrolloi naista.
Molemminpuolinen väkivalta:	<ul style="list-style-type: none"> • Mies ja nainen käyttäytyvät väkivaltaisesti toisiaan kohtaan • Molemmat kontrolloivat toisiaan • Kumpikaan ei ole alistunut väkivallalle. • Sukupuolten symmetriaa tekijän ja uhrin välillä. • Väkivallan muodot moninaisia, myös vakavaa. • Kulttuurinen toimintamalli • Pitkäkestoista, sukupolvelta toiselle siirtyvää 	<ul style="list-style-type: none"> • Mies ja nainen käyttäytyvät väkivaltaisesti toisiaan kohtaan • Molemmat kontrolloivat toisiaan • Sukupuolten symmetriaa tekijän ja uhrin välillä
Tilanneväkivalta:	<ul style="list-style-type: none"> • Väkivallan käyttö ajoittaista, tiettyihin tilanteisiin liittyvää • Väkivallan tekijänä voi olla molemmat, mutta vain toinen osapuoli kontrolloi toista. • Sukupuolten symmetriaa tekijän ja uhrin välillä • Kulttuurinen toimintamalli • Pitkäkestoista sukupolvelta toiselle siirtyvää. 	<ul style="list-style-type: none"> • Väkivallan käyttö ajoittaista • Väkivallan tekijänä vain toinen osapuoli tai molemmat, mutta vain toinen osapuoli kontrolloi toista. • Sukupuolten symmetriaa tekijän ja uhrin välillä

Yhdistävinä tekijöinä näiden kahden luokittelun välillä voidaan pitää väkivallan kontrolliluonteen, väkivallan sukupuolistuneisuuden tai symmetrisyyden huomioimista. Väki­valta tapauksena huomioi lisäksi kestoltaan ja toistuvuudeltaan parisuhteen väki­valta­historian sekä väkivallan muotojen moninaisuuden. Parisuhdeväki­valta voi olla pitkä­kestoista jopa vuosia tai vuosikymmeniä jatkuvaa sekä muodoiltaan moninaista. John­sonin luokittelussa väkivallan keston ja toistuvuuteen otetaan kantaa lähinnä intiimin terrorin ja tilanneväkivallan kohdalla. Lisäksi tärkeänä tekijänä väki­valta tapauksena -konstruktiossa on valtasuhteen määrittely. Valtasuhteen määrittelyssä voidaan arvioida esimerkiksi uhrin alistuneisuuden tasoa, hänen elintilansa kaventumisen astetta. Vaka­vimpana ja erityisen alistavana väki­valtana pidettiin intiimiä terroria, jossa mies käyttää vakavaa väki­valtaa naista kohtaan. Väki­valtaa sävyttää voimakas kontrolliluonne ja uh­rin alistamisen halu.

Väki­valtaisen vastustamisen erityisenä piirteenä on molempien käyttämä väki­valta, jos­sa naisen katsotaan käyttäytyvän väki­valtaisesti puolustustarkoituksessa. Väki­vallan käyttö voi ajan saatossa pahentua ja muovautua intiimiksi terroriksi. Molemmin­puoli­nen väki­valta on sukupuolten osalta symmetristä, jossa erityispiirteenä voidaan pitää tekijän ja uhrin aseman vuorottelua parisuhteen osapuolten välillä. Väki­vallan kontrolli­luonne ja eri muodot ovat yhtäläillä molempien toteuttamia. Tilanneväki­valta eroaa mo­lemmin­puolisesta väki­vallasta juuri väki­vallan käytön tilanteellisuuden osalta. Väki­val­ta liittyy tiettyihin tilanteisiin ja säilyy useimmiten myös muodoltaan ajan saatossa sa­mankaltaisena.

Molemmin­puolinen ja tilanneväki­valta ovat aineistoni mukaan tulkittavissa sukupolvel­ta toiselle siirtyväksi kulttuuriseksi toimintamalliksi, joka on normalisoitunut parisuh­teen elämään, tavaksi elää parisuhdetta. Väki­vallan määrittely tapauskohtaisesti mahdol­listaa erilaisten väki­valtateorioiden vuoropuhelun, edellyttäen kuitenkin näiden väki­val­teorioiden tunnistamista. Samalla väki­valtakeskusteluun syntyy mahdollisuus keskus­tella parisuhdeväki­vallan moninaisuudesta, ilman erilaisten näkökulmien kilpailuhenkis­tä vastakkainasettelua ja siitä syntyvää tunnepitoista kiistelyä esimerkiksi tekijän ja uh­rin sukupuolen merkityksestä.

Millainen merkitys teoriaperustan tunnistamisella sitten on sosiaalityössä tehtävälle vä­ki­valtatyölle? Kukaan haastatteleistani sosiaalityöntekijöistä ei haastattelujen aikana

vienyt keskustelua muodollisen tieteellisen teorian tasolle, vaikka ne olivat puheesta selkeästi tunnistettavissa. Päinvastoin, jotkut haastateltavat mainitsivat, etteivät he usko, että teorit paljoakaan heidän työskentelyään ohjaisi. Sen sijaan useat haastateltavista mainitsivat oman toimintansa perustuvan vahvasti kokemuksen myötä syntyneeseen osaamiseen. Osmondin (2006, 171–175) mielestä tällaista kokemukseen pohjautuvaa tietoa voidaan kutsua myös henkilökohtaiseksi teoriaksi. Henkilökohtaiset teorit perustuvat työntekijän omille kokemuksille, mutta sisältävät myös muodollisia teoreettisia näkemyksiä. Henkilökohtaisissa teorioissa yhdistyy näin ollen sekä käytännön kokemustieto että tieteellinen tutkimustieto.

Tieteelliseen tutkimukseen perustuvan teorian yhdistyminen ammatillisen toiminnan perustana olevaan kokemustietoon on kuitenkin mahdollista. Mielestäni tämä on jopa välttämätöntä. Ammatillisen toiminnan perustelu sellaisenaan ei välttämättä edellytä muodollista teoreettista tarkastelua, mutta sosiaalityön oikeuttaminen asiantuntija-ammattina, professiona, edellyttää myös systemaattisella tutkimustiedolla tuotettua muodollista teoritietoa. Vaikeasti julkilausuttu, työntekijäkohtainen, kokemusperäinen ja kirjoittamaton käytännön teoria ei anna vakuuttavaa kuvaa sosiaalityön ammatillisesta asiantuntijuudesta. (Raunio 2009, 142.)

Useat haastatteluun osallistuneet sosiaalityöntekijät toivat esille tarkastelevansa väkivaltaa kokemustietonsa varassa, eivät niinkään teorioita miettien. Kuitenkin heidän puheensa parisuhdeväkivallasta on selvästi tieteellisesti tutkittuun, muodolliseen teoriaan yhdistettävissä. Sosiaalityöntekijöiden työ voi siis perustua muodolliseen tietoon toiminnan sisäistämisen kautta, vaikkei se tapahtuisikaan tietoisesti pohdittuna (Raunio 2009, 142). Sosiaalityöntekijät kokevat tutkimustiedon lisäävän oman työn ja omien kokemusten reflektointia. Samalla saadaan uutta ymmärrystä työn kohteena oleviin ilmiöihin. Uusi tutkimustieto voi sekoittua ammatillisen käytännön perustana olevaan tietoon siinä määrin, ettei sosiaalityöntekijä kykene erottamaan tutkimustietoa ja kokemustietoa toisistaan. (Raunio 2009, 128.) Tämä selittää ehkä myös tässä tutkielmassa haastattelemieni sosiaalityöntekijöiden ulkokohtaista suhtautumista teorioihin ja niiden tunnistamisen vaikeutta käytännön sosiaalityössä.

6.2 Pohdinta

Kiinnostukseni parisuhdeväkivaltaa kohtaan on kestänyt vuosia ja sen vuoksi myös tämän tutkielman tekeminen on ollut hyvin antoisaa. Minua on kiehtonut se erityinen tunnelataus, mikä on aistittavissa lähestulkoon aina kyseisestä ilmiöstä keskusteltaessa tai kirjoitettaessa. Erityisen herkkänä puheenaiheena voidaan pitää tekijän ja uhrin sukupuolen merkitystä parisuhdeväkivallassa. Nainen parisuhdeväkivallan uhrina ja mies tekijänä on kiistämättä arka puheenaihe, on ollut sitä jo vuosikymmeniä. Toki sama tunnelataus on havaittavissa myös naisten tekemän parisuhdeväkivallan osalta. Keskustelu naisten väkivaltaisuudesta on kuitenkin hyvin kaksijakoinen. Yhtäältä keskustelulla haetaan myös naiselle oikeutta olla väkivaltainen ja ongelmansa käsittelyyn apua tarvitseva, aivan kuten mieskin. Toisaalta taas naisen väkivaltaan vetoamalla on puolusteltu miehen väkivallan käyttöä naista kohtaan. Miehen väkivaltaisuus on kulttuurissamme paremmin tunnistettu ilmiö, josta voimme jo asia-argumentein keskustella. Uhrina mies ei ole kuitenkaan vielä paikkaansa oikein löytänyt, ei väkivaltatutkimuksissa, eikä myöskään palvelujärjestelmässä. Mielestäni keskustelua kahlitsevat kulttuuriset asenteet ja sukupuoleen liitetyt rooli-odotukset. Kulttuurissamme on vielä kovin vaikea irrottautua maskuliinisen miehen roolista ja nähdä mies heikkona, apua tarvitsevana (naisen) väkivallan uhrina.

Tämän tutkielman myötä olen päätenyt selittämään valtavaa tunnelatausta parisuhdeväkivallan ympärillä myös käytettyjen käsitteiden kyvyttömyydellä määritellä parisuhdeväkivaltaa ilmiönä. Niin Suomessa kuin ulkomaillakin on jo muutaman vuosikymmenen ajan ollut kova halu tutkia ja käsitteellistää parisuhdeväkivaltaa, mutta jotenkin vaan ilmiö on aina jäänyt mysteerin asemaan. Kautta aikojen, keskustelu parisuhdeväkivalta on kahlehdittu mustavalkoiseksi, joko tai -keskusteluksi. Konkreettisemmin ilmaistuna joko mies lyö tai nainen lyö. On myös käyty hanakkaa väittelyä siitä, kumpi nyt oikeasti on uhri ja kumpi tekijä. Ratkaisuksi tähän jännitteiseen parisuhdeväkivalta-keskusteluun on syntynyt hyvin neutraalejakin painotuksia, jolloin taas varotaan ottamasta minkäänlaista kantaa tekijän ja uhrin sukupuolen merkitykseen parisuhdeväkivallassa. On ehkä helpompaa todeta, että kyllä mies ja nainen yhtäläillä ovat väkivaltaisia ja näin voidaan olla ottamatta kantaa sukupuolen merkitykseen parisuhdeväkivallassa. Samalla vältytään myös tuomitsemasta ketään tekijäksi tai uhriksi. Tutkimuksellisesti onkin kiinnostavaa pohtia julkisissa keskusteluissa syntyneitä ristiriitaa siitä, miksi sukupuolille asetetuista kulttuurisista rooli-odotuksista tai sukupuolineutraalista ja tasa-

arvoisen kohtelun ihanteesta halutaan pitää niin tiukasti kiinni. Parisuhdeväkivaltaa tulisi pyrkiä tuomitsemaan jo rikosluonteensakin vuoksi. Kumpuaako pyrkimys neutraaliuuden ja tasa-arvoiseen kohteluun sukupuolen osalta meidän yleisestä yhteiskunnallisesta asenneilmapiiristä?

Joka tapauksessa, parisuhdeväkivalta on kuin liukas saippuapala. Se luiskahtaa käsistä juuri kun olet saamassa siitä otteen. Tätä tutkielmaa varten lukemani kirjallisuus ja aikaisemmat tutkimukset ovat saaneet jonkin osan ilmiöstä valokeilaan, mutta aina suurempi osa on jäänyt varjon puolelle. Tämä piirre on hyvin tyypillistä luultavasti kaikelle sosiaalitieteelliselle tutkimukselle. Näkemykseni mukaan on kuitenkin mahdollista saada valaistuksi laajempi alue, mikäli ymmärrämme, ettei ole olemassa vain yhdenlaista parisuhdeväkivaltaa. Mustan ja valkean rinnalla on mahdollista nähdä myös muita sävyjä. Parisuhdeväkivaltakeskustelu ja -tutkimus tarvitsevat ilmiön kohtaamista sen eri tasoilla. Tämä tutkielmani on osoittanut, ettei ole olemassa vain yhtä, tietynlaista parisuhdeväkivaltaa, jota voidaan lähestyä tietyn teoreettisen viitekehyksen kautta. Parisuhdeväkivaltaa on seurauksiltaan, muodoiltaan, kestoltaan ja toistuvuudeltaan sekä valtasuhteen jakautumisen osalta hyvin erilaista. Lisäksi sukupuolella on aina merkitystä, kun tarkastellaan tekijän ja uhrin asemaa parisuhdeväkivallassa.

Miksi sitten keskustelua on vaikea käydä ilmiön eri tasoilla? Keskeisin syy on ehkä väkivaltatutkimuksen ja -keskustelun teoreettisen perustan ontuminen. Parisuhdeväkivaltaa koskevat tutkimukset hyvin harvoin tarkastelevat ja arvioivat tutkimustuloksiaan teoreettisen viitekehyksen kautta. Usein todetaan, että parisuhdeväkivaltailmiö pakenee käsitteellistämistä tai sen nähdään yksinkertaisesti olevan vaikeasti teoreettisesti lähestyttävissä. Onko näin tosiaan? Ongelmana voi olla lähtökohtainen pyrkimys löytää yksi, ilmiön kaiken kattavasti selittävä teoreettinen viitekehys. Kun tähän ei ole päästy, on teoreettinen tarkastelu jäänyt valitettavan vähäiselle huomiolle parisuhdeväkivaltatutkimuksen parissa. Toivon tutkielmani herättävän keskustelua teoreettisen viitekehyksen tarkastelun tarpeellisuudesta, jopa välttämättömyydestä. Väkivaltateorioita on tunnettava ja niitä on kyettävä tunnistamaan, jotta parisuhdeväkivaltaa voidaan lähestyä kaikessa monimuotoisuudessaan.

Parisuhdeväkivallan näkeminen yksittäisenä, erityisenä tapauksena antaa tilaa rakentavalle keskustelulle, jossa myös eriävät näkökulmat tulevat esille. Sosiaalityö ei valitse

asiakkaitaan, eikä sosiaalityöhön valikoidu vain tietyt asiakasryhmät, tietynlaiset väkivallan käyttäjät ja -uhrit. Sosiaalityön asiakkuus ei aina perustu vapaaehtoisuuteen eikä motivoituneeseen työskentelyyn. Aineistoni osoitti, kuinka sosiaalityöntekijä konkreettisesti kohtaa parisuhdeväkivaltailmiön monimuotoisuuden, yksittäisten tapausten tasolla. Parisuhdeväkivaltateorioiden yhteen kietoutuminen, eräänlainen synteesi, edellyttää kuitenkin syvällistä tapaustutkimusta, asiakkaan taustatietoihin ja väkivaltahistoriaan perehtymistä. Sosiaalityöntekijän on tehtävä mielessään luokittelua, saadakseen lopulta kokonaiskuva asiakkaan kokemasta väkivallasta. Käytännössä tämä tulee edellyttämään myös teorioiden tuntemista ja tunnistamista sosiaalityön interventioiden lähtökohtana.

Parisuhdeväkivallan luokittelu on herättänyt myös kritiikkiä, mikä mielestäni on vielä toistaiseksi puutteellisesti perusteltu. Tulevaisuudessa on kuitenkin välttämätöntä tutkia luokittelun mahdollisuuksia ja rajoituksia parisuhdeväkivaltailmiön käsitteellisämässä. Jatkotutkimusta tarvitaan myös teoreettisten orientaatioiden merkityksistä väkivaltaa kohtaavien sosiaalityöntekijöiden ammatilliseen toimintaan tai menetelmävalintoihin. Millaiset valmiudet sosiaalityöntekijöillä on teorioiden kautta lähestyä parisuhdeväkivaltailmiötä? Tämä kysymys haastaa myös sosiaalityöntekijöiden koulutusta pohtimaan, millä tavoin jo sosiaalityön opinnoissa voidaan vahvistaa tulevien ammattilaisten valmiuksia väkivaltatyön tekemistä varten.

Haastattelemani sosiaalityöntekijät vetosivat usein omaan kokemustietoonsa ammatillista toimintaansa ohjaavana tekijänä. Koulutuksen kautta saadulla teoretiedolla ei koettu olevan kovinkaan suurta merkitystä käytännön sosiaalityön kannalta. Kuitenkin heidän toimintansa oli selvästi yhdistettävissä erilaisiin teoreettisiin orientaatioihin. Toivon, että tulevaisuudessa sosiaalityön paikka asiantuntija-ammattina, professiona, vahvistuisi entisestään. Tämä kuitenkin edellyttää etenkin sosiaalityön sisällä, sosiaalityöntekijöiden keskuudessa tapahtuvaa asennemuutosta. Sosiaalityö ei voi olla ainoastaan kokemustietoon perustuvaa ammatillista toimintaa, johon työntekijät voivat tuudittautua ja tyytyä. Systemaattisella tutkimuksella tuotetulla teoretiedolla on myös oltava oma, arvostettu asemansa etenkin sosiaalityöntekijöiden keskuudessa.

LÄHTEET

Ajo, Annmari & Grönroos, Sanna 2005. Selittäminen ja vastuunotto miesten puheessa. Teoksessa: Juha, M. Holma & Jarl Wahlström (toim.). Iskuryhmä. Miesten puhetta Vaihtoehto väkivallalle -ryhmissä. Helsinki: Yliopistopaino, 90–113.

Antikainen, Jukka 1999. Perheväkivallan perhekeskeinen hoito. Teoksessa: Jukka Aaltonen & Raili Rinne (toim.). Perhe terapiassa. Vuoropuhelua vuosituuhannen vaihtuessa. Jyväskylä: Gummerus, 194–217.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino

Flinck, Aune 2006. Parisuhdeväkivalta naisen ja miehen kokemana: rikottu lemmentarja. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy. Saatavilla www-muodossa: <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6709-4.pdf>. Haettu 23.8.2010.

Foucault, Michel 2000. Tarkkailla ja rangaista. Helsinki: Otava.

Gelles, Richard J. 1993. Family Violence. Teoksessa: Robert L. Hampton, Thomas P. Gullotta, Gerald R. Adams, Earl H. Potter & Roger P. Weissberg (toim.). Family Violence. Prevention and Treatment. Newbury Park, London, New Delhi: Sage Publications, 1–24.

Hearn, Jeff 1998. The Violences of Men. How Men Talk About and Agencies Respond to Men's Violence to Women. London: Sage Publications.

Heiskanen, Markku & Piispa, Minna 1998. Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Oikeus 1998:12. Helsinki: Tilastokeskus.

Hintikka, Ann-Mari 1999. Kun rakkaudessa lyödään -systeeminen ja feministinen näkökulma parisuhdeväkivaltaan. Teoksessa: Jukka Aaltonen & Raili Rinne (toim.). Perhe terapiassa. Vuoropuhelua vuosituuhannen vaihtuessa. Jyväskylä: Gummerus, 218–230.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.

Holma, Juha M., Laitila, Aarno, Wahlström, Jarl. & Sveins, Petteri 2005. Miehet väkivaltahoito-ohjelmien kohteena: lähtökohtia ja toimintaperiaatteita. Teoksessa: Holma, Juha, M. & Wahlström, Jarl (toim.). Iskuryhmä. Miesten puhetta Vaihtoehto väkivallalle -ryhmissä. Helsinki: Yliopistopaino, 24–49.

Husso, Marita 2003. Parisuhdeväkivalta: lyötyjen aika ja tila. Tampere: Vastapaino.

Hyden, Margareta 1995. Kvinnomishandel inom äktenskapet – Mellan det omöjliga och det möjliga. Fätköping: Liber Utbildning Ab.

Johnsson, Holly 1998. Rethinking Survey Research on Violence Against Women. Teoksessa Dobash, Rebecca Emerson & Dobash, Russel, P. Rethinking Violence Against Women. London: Sage Publications, 23–50.

Johnson, Michael P. 2006. Conflict and Control. Gender Symmetry and Asymmetry in Domestic Violence. *Violence Against Women*. 12 (11), 1003–1018.

Jokinen, Arto. 2000. Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri. Tampere: Tampere University Press

Keskinen, Suvi 2005. Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. Väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.

Lehtonen, Anja & Perttu, Sirkka 1999. Naisiin kohdistuva väkivalta. Helsinki: Kirjayhtymä.

Lindqvist, Raija 2009. Parisuhdeväkivallan kohtaaminen maaseudun sosiaalityössä. Väitöskirja. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 354. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Lundgren, Eva 1998. The Hand That strikes and Comforts. Gender Construction and the Tension Between Body and Symbol. Teoksessa Dobash, Rebecca Emerson & Dobash, Russel, P. *Rethinking Violence Against Women*. London: Sage Publications, 169–198.

Lundy, Marta & Grossman, Susan 2001. Clinical Research and Practice with Battered Women. What We Know, What We Need to Know. *Trauma, Violence and Abuse. A Review Journal* 2 (2), 120–141.

Niemi-Kiesiläinen, Johanna & Kainulainen Heini 2006. Perheväkivalta ja lainsäädäntö. Teoksessa: Ensi- ja turvakotien liitto (toim.) *Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä*. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu nro 35. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry, 115–135.

Notko, Marianne 2000. Väkivalta parisuhteessa ja perheessä. *Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja* 11. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopistopaino.

Nyqvist, Leo 2001. Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos: Prosessinarviointi parisuhdeväkivallasta ja turvakotien selviytymistä tukevasta asiakastyöstä. Väitöskirja. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisuja 28. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Nyqvist, Leo 2008. Seksuaalinen väkivalta parisuhteessa. Teoksessa: Sari Näre & Suvi Ronkainen (toim.). *Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 129–167.

Ojuri, Auli 2004. Väkivalta naisen elämän varjona. Tutkimus parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten elämänculusta ja selviytymisestä. Väitöskirja. Rovaniemi: Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta.

Ojuri, Auli 2006. Parisuhdeväkivalta ja turvakotien naistyö. Teoksessa: Ensi- ja turvakotien liitto (toim.). *Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä*. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu nro 35. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry, 16- 39.

Osmond, Jennifer 2005. The Knowledge Spectrum: A Quest for Form: The Tacit Dimension of Social Work Practice. *European Journal of Social Work* 9 (2), 159–181.

Outlaw, Maureen 2009. No One Type of Intimate Partner Abuse: Exploring Physical and Non-Physical Abuse Among Intimate Partners. *Journal of Family Violence* 24 (4), 263–272.

Peltoniemi, Teuvo 1984. *Perheväkivalta*. Helsinki: Otava.

Piispa, Minna 2006. Parisuhdeväkivalta. Teoksessa: Minna Piispa & Markku Heiskanen & Juha Kääriäinen & Reino Siren. *Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 41–81.

Raunio, Kyösti 2009. *Oleellinen sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus.

Ronkainen, Suvi & Näre, Sari 2008. Intiimin haavoittava valta. Teoksessa: Sari Näre & Suvi Ronkainen (toim.). *Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 7–43.

Suoninen, Eero 1999. Näkökulmia sosiaaliseen todellisuuteen. Teoksessa: Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. *Diskurssianalyysi liikkeessä. Vuorovaikutus, toimijuus ja kulttuuri empiirisen tutkimuksen haasteina*. Tampere: Vastapaino, 17–36.

Säävälä, Hannu & Nyqvist, Leo 2006. *Miestyö*. Teoksessa: Ensi- ja turvakotien liitto (toim.). *Perhe- ja lähisuhdeväkivalta. Auttamisen käytäntöjä*. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu nro 35. Hämeenlinna: Ensi- ja turvakotien liitto ry, 40–62.

Säävälä, Hannu & Pohjoisvirta Riitta & Nyqvist, Leo & Keinänen, Eero & Salonen, Santtu 2006. *Miesten väkivaltatyön organisointi*. Teoksessa: Hannu Säävälä & Riitta Pohjoisvirta & Eero Keinänen & Santtu Salonen. *Mies varikolle. Apua lähisuhdeväkivaltaan*. Oulu: Oulun Ensi- ja turvakoti ry, 57–83.

Säävälä, Hannu & Nyqvist, Leo & Salonen, Santtu 2006. *Väkivallan olemus*. Teoksessa: Hannu Säävälä & Riitta Pohjoisvirta & Eero Keinänen & Santtu Salonen. *Mies varikolle. Apua lähisuhdeväkivaltaan*. Oulu: Oulun Ensi- ja turvakoti ry, 17–29.

Säävälä, Hannu 2001. *Isänsä surmannut poika -psykiatrinen tutkimus*. Väitöskirja. Oulu: Oulu university press.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi*. Jyväskylä: Tammi.

Törrönen, Hannele (toim.) 2009. *Vaiettu naiseus. Ajatuksia naisen väkivallan tunnistamisesta, nimeämisestä ja hoitamisesta*. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 10. Hämeenlinna: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Yates, Simeon J. 2004. *Doing Social Science Research*. London: Sage Publications.

1. **Missä määrin parisuhdeväkivalta tulee esiin työssäsi?**
2. **Millä tavalla parisuhdeväkivalta tulee esiin työssäsi?** (työnkuvaus)
3. **Millaisia parisuhdeväkivaltilanteita tai -tapauksia kohtaat työssäsi?** (Ilmiön tunnistaminen ja määrittelyminen?)
 - Millaisia väkivallan muotoja näihin tapauksiin liittyy?
 - Mistä niissä on kyse? (ilmiön jäsentäminen)
 - Mikä tekee niistä juuri väkivaltaa? (ero riitelystä, tappeiluun jne.)
4. **Millainen merkitys sukupuolella on parisuhdeväkivaltilanteissa ja -tapauksissa?** (ottaako kantaa sukupuolen merkitykseen ja millä tavalla ottaa kantaa?)
 - Miten sukupuoli vaikuttaa tekijän ja uhrin asemaan?
 - Miten sukupuoli vaikuttaa parisuhdeväkivallan kokemiseen?
5. **Miten kuvailisit toimintaasi parisuhdeväkivaltatapauksessa / -tilanteessa?**
(tilannearvion muotoutuminen, tapauksen jäsentäminen, mihin teoriaan yhdistettävissä?)
 - Mihin kiinnität ensimmäisenä huomiota?
 - Mitä asioita pidät tärkeänä ja olennaisena? Miksi?
 - Millä tavalla sinä jäsenät mielessäsi väkivaltatapausta tai -tilannetta? (kesto muodot, vakavuus?)
6. **Miten kuvailisit parisuhdeväkivallan syntymiseen vaikuttavia tekijöitä?**
(Ilmiön määrittely, väkivalta oireena jostakin -konstruktio vai väkivallan vallan käyttönä -konstruktio? teoriaan yhdistäminen)
 - Miten väkivaltilanteet mielestäsi muotoutuvat?
 - Mitä tekijöitä näet parisuhdeväkivaltailmiön taustalla, kun tarkastelet parisuhdeväkivaltailmiötä laajemmin?
7. **Miten tunnistat parisuhdeväkivallan tekijän ja uhrin toisistaan?**
(Kokeeko tekijän ja uhrin roolin erottamisen tärkeäksi? Onko se aina edes mahdollista?)
 - Miten kuvaillet uhri(e)n roolia parisuhdeväkivallassa?
 - Miten kuvaillet tekijän roolia parisuhdeväkivallassa?

8. **Miten yleensä työskentelet parisuhdeväkivallan tekijän ja uhrin kanssa?** (miten tekijän ja uhrin erottaminen tulee käytännössä esille?)
- Millainen työskentelymalli työtäsi ohjaa? (onko jokin valmis malli, millainen -yhteys teoriaan)
9. **Miten asiakkaan sukupuoli vaikuttaa työskentelyysi?**
(ottaako kantaa sukupuolen merkitykseen ja millä tavalla ottaa kantaa?)
10. **Millainen rooli sosiaalityöntekijällä on parisuhdeväkivaltatyössä nimenomaan poliisiorganisaatiossa?**
(sosiaalityön merkitys, puuttumiskynnys väkivaltaan matala?)
- Millaisia mahdollisuuksia poliisiorganisaatio tarjoaa parisuhdeväkivaltatyöhön? (nopean intervention mahdollisuus?)
 - Millaisia rajoitteita poliisiorganisaatio asettaa parisuhdeväkivaltatyöhön? (byrokratia? asenteet? sosiaalityö vs. poliisityö)
11. **Miten haluaisit kehittää parisuhdeväkivaltatyötä poliisiorganisaatiossa erityisesti sosiaalityön näkökulmasta?**
12. **Mitä haluaisit tuoda esille julkiseen/yleiseen parisuhdeväkivaltakeskusteluun?** (jäsentää teoriaperustan hahmottamista)

Taustatiedot:

- **Työhistoria, aikaisempi työkokemus:**
- **Työuran pituus vuosina:**

TUTKIMUSLUPA

Liite 2.

Osallistun Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden laitoksen, sosiaalityön opiskelijan Tiina Heikkilän pro gradu -tutkielmaan liittyvään haastatteluun. Tutkielman aiheena on parisuhdeväkivalta poliisiorganisaatiossa työskentelevän sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Tutkielmaan liittyvä teemahaastattelu toteutetaan helmi-huhtikuussa 2010. Haastattelut käsitellään luottamuksellisesti eikä haastatteluun osallistuvan henkilöllisyys tule muiden kuin tutkijan käyttöön.

Tutkimukseen osallistuvan yhteystiedot:

Nimi: _____

Puhelinnumero: _____

Paikka ja pvm: _____

Allekirjoitus: _____

Haastateltavan ilmaukset, analyysiyksiköt:

Alaluokat:

Yläluokat:

”yritetään saada se uhri taipumaan toisen vallan alle”
”on kyse vallasta ja vallan tavoittelusta”
”joutuu alistumaan ja pelkäämään toista”
”siinä toinen on heikommassa asemassa”

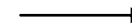
”Väkivallan määrittely”

Väkivalta vallan käyttönä
-konstruktio
(feministinen teoria)

”päihteet on mukana”
”huolto- ja tapaamisriitojen yhteydessä tulee se tilanne”
”ei oo keinoja selvittää niistä tilanteista”
”iso elämänmuutos siinä perheessä”
”työpaikan muutos, lapsen syntymä”

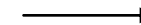
”väkivallan syntyminen”

Väkivalta oireena
-konstruktio
(perhedynaaminen teoria)

”sitä on tapahtunut toistuvasti”
”jos tapahtuma on yksittäinen”
”tottakai se väkivallan muoto tai se vakavuus”
”kuinka paljon heijän elämänsä on rajoittunutta”
”siellä on se pitkä väkivallan historia”

”väkivaltatapauksen luokittelu”

Väkivalta tapauksena
-konstruktio
(teorioiden synteesi)